

รายงานสถานการณ์ สิทธิเด็กเคลื่อนย้าย อำเภอแม่สอด ปี 2568 Rights Beyond Border

Contents

อักษรย่อ	2
บทสรุปผู้บริหาร	3
บทที่ 1	4
บทนำ.....	4
บทที่ 2 กระบวนการจัดทำรายงานสถานการณ์.....	6
2.1 วัตถุประสงค์	6
2.2 วิธีการเก็บข้อมูล	6
2.3 จริยธรรมในการเก็บข้อมูล	7
บทที่ 3 สถานการณ์เด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่แม่สอด.....	8
3.1 เด็กเคลื่อนย้ายในบริบทต่างๆ.....	8
3.2 สถานะทางกฎหมาย	10
3.3 การศึกษา	11
บทที่ 4 ปัญหาและข้อท้าทายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่แม่สอด	18
4.1 ด้านการปกป้องคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้าย	18
4.4 ด้านสถานะบุคคล	24
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	25
บทสรุป	25
ข้อเสนอแนะ.....	25
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	25
ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ	26
บรรณานุกรม.....	28

อักษรย่อ

บพด.	บ้านพักเด็กและครอบครัว
พมจ.	สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
สพป.	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
DASS-21	Depression Anxiety Stress Scale (แบบประเมินภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล และความเครียด)
IOM	International Organization for Migration (องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน)
ISP	Institute for Strategy and Policy–Myanmar
MECC	Migrant Educational Coordination Center (ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว)
MHIS	Migrant Health Insurance Scheme (แผนประกันสุขภาพแรงงานข้ามชาติ)
MLC	Migrant Learning Center (ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ)
OSCC	One Stop Crisis Center (ศูนย์พึ่งได้)
UNDP	United Nations Development Programme (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ)

บทสรุปผู้บริหาร

ประเทศไทยมีความก้าวหน้าในการพยายามยกระดับการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายทั้งในระดับประเทศและภูมิภาคอาเซียน ผ่านการเป็นผู้นำในการจัดทำปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิเด็กในบริบทโยกย้ายถิ่นฐาน รวมถึงการจัดทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding – MoU) เรื่องการกำหนดมาตรการและแนวทางแทนการกักตัวเด็กไว้ในสถานกักตัวคนต่างด้าวเพื่อรอการส่งกลับ ระหว่างส่วนราชการ 7 หน่วยงาน อย่างไรก็ตาม ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมาพบว่าสถานการณ์ด้านเด็กเคลื่อนย้ายทั่วโลกอยู่ในขั้นวิกฤต โดยองค์กรสหประชาชาติประเมินว่ามีเด็กในบริบทเคลื่อนย้ายประมาณ 43 ล้านคนทั่วโลก สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่ให้พื้นที่พักพิงกับเด็กเคลื่อนย้ายและครอบครัวมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยครอบครัวของเด็กเคลื่อนย้ายที่เป็นแรงงานข้ามชาติคือแกนหลักสำคัญที่ส่งเสริมเศรษฐกิจของไทย แต่อย่างไรก็ดีการคุ้มครองเด็กที่เป็นลูกหลานแรงงานข้ามชาติยังคงมีความท้าทายหลายประเด็น ทั้งในด้านการเลือกปฏิบัติและการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ

นอกจากนี้ ภายหลังสถานการณ์ความขัดแย้งและความไม่สงบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 เป็นต้นมา มีเด็กจำนวนมากที่เดินทางข้ามพรมแดนเข้ามาในประเทศไทย ทั้งที่เดินทางพร้อมครอบครัว และเดินทางโดยลำพัง เพื่อแสวงหาที่พักพิงที่ปลอดภัย และศึกษาต่อ ซึ่งเด็กส่วนใหญ่จะไม่มีเอกสารแสดงตนเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบ ทำให้ต้องเร่งรีบเดินทางออกจากบ้านตนเอง ซึ่งโดยตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยยังไม่มีแนวทางหรือยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการให้ความคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายจากเมียนมากลุ่มนี้ ส่งผลให้เด็กต้องเผชิญกับความเสี่ยงต่อการถูกละเมิดและแสวงประโยชน์สูง รวมถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงการคุ้มครองและบริการตามสิทธิขั้นพื้นฐานยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่เด็กเคลื่อนย้ายต้องเผชิญ

รายงานฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยองค์กร Rights Beyond Border ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2568 เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหา และข้อจำกัดที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนสำคัญที่รองรับเด็กเคลื่อนย้ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในประเทศเมียนมาจำนวนมาก โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ประเด็นด้านการปกป้องคุ้มครอง การศึกษา สุขภาพ สถานะบุคคล และประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกฎหมายและนโยบาย ซึ่งข้อค้นพบจากรายงานฉบับนี้สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาของเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเฉพาะรายแต่เป็นผลกระทบจากการขาดนโยบายกฎหมาย และโครงสร้างการบริหารจัดการที่ยังที่ครอบคลุมเด็กทุกคนตามหลักการสิทธิเด็กสากล รวมถึงไม่สอดคล้องกับบริบทการโยกย้ายถิ่นฐานในพื้นที่ชายแดน ที่ต้องการกรอบนโยบายที่ยืดหยุ่นและมีเด็กเป็นศูนย์กลางของการจัดทำนโยบาย

รายงานจึงเสนอให้มีการพัฒนายุทธศาสตร์เฉพาะสำหรับเด็กเคลื่อนย้าย การบูรณาการการทำงานของหน่วยงานรัฐและภาคประชาสังคม การเพิ่มทรัพยากรและบุคลากร การปฏิรูประบบการระบุตัวตนและการคุ้มครองเด็ก รวมถึงการกำหนดพื้นที่นวัตกรรมด้านการคุ้มครองเด็กชายแดน เพื่อให้เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างปลอดภัย มีศักดิ์ศรี และไม่ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง

บทที่ 1

บทนำ

สถานการณ์ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศเมียนมาตั้งแต่การรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2564 ได้ก่อให้เกิดวิกฤตด้านมนุษยธรรมครั้งใหญ่ ส่งผลให้ประชาชนชาวเมียนมาหลายล้านคนต้องกลายเป็นผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ และอีกหลายแสนคนจำต้องหลบหนีออกนอกประเทศไปยังรัฐเพื่อนบ้าน รวมถึงประเทศไทย สถานการณ์ภายในประเทศยิ่งทวีความเลวร้ายลงจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวขนาด 7.7 แมกนิจูดที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2568 ซึ่งซ้ำเติมความเปราะบางของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งอยู่แล้ว

ข้อมูลจากสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ หรือ UNHCR¹ ระบุว่า ในช่วงระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2568 เมียนมามีผู้พลัดถิ่นภายในประเทศสูงถึง 3.6 ล้านคน ขณะเดียวกันมีผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัยรวมกันอีก 1.59 ล้านคน นอกจากนี้พบว่า จำนวนผู้ลี้ภัยที่หลบหนีออกจากเมียนมาทางบกเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในช่วงครึ่งแรกของปี พ.ศ. 2568 โดยเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 53 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปี พ.ศ. 2567 ทั้งนี้ ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัยที่เดินทางทางบกถึงร้อยละ 79 เป็นผู้หญิงและเด็ก ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางของกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่มั่นคงดังกล่าว

อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่เร่งให้ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นสาวต้องหลบหนีออกนอกประเทศคือการบังคับใช้กฎหมายเกณฑ์ทหารของรัฐบาลทหารเมียนมา โดยองค์การสหประชาชาติระบุว่ามีการเกณฑ์ทหารและการใช้ทหารเด็กประมาณ 1,900 คน ในช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2566 และยังระบุว่าตัวเลขที่แท้จริงมีแนวโน้มจะสูงกว่านี้ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ประชาชนชาวเมียนมาจำนวนมากต้องละทิ้งถิ่นฐานและหนีออกจากประเทศของตนเอง สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย โดยเฉพาะอำเภอแม่สอดและอำเภอใกล้เคียง รายงานขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (IOM)² ระบุว่า ปัจจุบันมีชาวเมียนมาอาศัยอยู่ในประเทศไทยประมาณ 4.1 ล้านคน โดยในปี พ.ศ. 2567 มีชาวเมียนมาราว 1.3 ล้านคนเดินทางข้ามพรมแดนเข้าสู่ประเทศไทยด้วยเหตุผลด้านเศรษฐกิจที่ตกต่ำในเมียนมาอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบ และมีประชากรเมียนมาอีกกลุ่มใหญ่ที่หลบหนีการถูกบังคับเกณฑ์ทหารเข้ามายังประเทศไทยเพื่อแสวงหาที่พักพิง

จากรายงานเรื่อง *ผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานและผู้ลี้ภัยจากเมียนมาในประเทศไทย: สถานการณ์และผลกระทบหลังปี พ.ศ. 2564*³ ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการย้ายถิ่นจากเมียนมามีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยเป็นการย้ายถิ่นแบบผสมผสานระหว่างผู้ที่แสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจและผู้ที่หลบหนีภัยจากความรุนแรงทางการเมือง เมื่อพิจารณารายงานเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2566 และ พ.ศ. 2567 ขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (IOM) ในจังหวัดตาก⁴ พบว่าในปี พ.ศ. 2567 จังหวัดตากมี

¹ UNHCR. A Route-Based Snapshot Data & Trends for Refugees from Myanmar as of 30 November 2025. ที่มา <https://data.unhcr.org/en/documents/details/120237>

² IOM. Migration Data and Research Unit (MDRU). ที่มา https://thailand.iom.int/sites/g/files/tmzbd11371/files/documents/2025-03/myanmar_migrants_thailand_jan25_final-1.pdf

³ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ (2568). *ผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานและผู้ลี้ภัยจากเมียนมาในประเทศไทย: สถานการณ์และผลกระทบหลังปี 2564 (Migrants and Refugees from Myanmar in Thailand Situation and Impacts after 2021)*. หน้า 5. ที่มา https://thailand.iom.int/sites/g/files/tmzbd11371/files/documents/2025-09/myanmar-migrants-in-thailand_situation-attitudes-and-impacts-after-2021.pdf

⁴ IOM. IOM THAILAND MULTI-SECTORAL ASSESSMENT OF NEEDS TAK COMPARATIVE REPORT 2023 AND 2024. ที่มา <https://reliefweb.int/report/thailand/iom-thailand-multi-sectoral-assessment-needs-tak-comparative-report-2023-and-2024-april-2025>

แรงงานข้ามชาติรวมประมาณ 139,678 คน โดยร้อยละ 63 ยังคงอยู่ในสถานะที่ไม่มีเอกสารตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม สัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีเอกสารได้ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ จากร้อยละ 75 ในปี พ.ศ. 2566 เหลือเพียงร้อยละ 23 ในปี พ.ศ. 2567 ซึ่งสะท้อนถึงการควบคุมชายแดนที่เข้มงวดมากขึ้น

ประเด็นที่น่ากังวลอย่างยิ่งคือสถานการณ์ของเด็กที่อยู่ในบริบทของการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ซึ่งต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่ทวีความรุนแรงขึ้น ทั้งในด้านการถูกละเมิดสิทธิและการแสวงประโยชน์ แม้จำนวนเด็กชาวเมียนมาในประเทศไทยจะยังไม่มีตัวเลขที่แน่ชัด แต่เมื่อพิจารณาจากข้อมูลด้านการศึกษาและการเข้าถึงระบบบริการพื้นฐาน จะสะท้อนให้เห็นถึงขนาดและความเปราะบางของกลุ่มประชากรเด็กดังกล่าวได้ในระดับหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2567 มีนักเรียนสัญชาติเมียนมาที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาทั่วประเทศไทยจำนวน 79,324 คน⁵ ขณะเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2566 มีเด็กเมียนมาลงทะเบียนในแผนประกันสุขภาพแรงงานข้ามชาติ (Migrant Health Insurance Scheme: MHIS) จำนวน 41,799 คน โดยเป็นเด็กชาย 22,188 คน และเด็กหญิง 19,611 คน นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2568 มีศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ (Migrant Learning Center: MLC) ทั่วประเทศมีจำนวนทั้งสิ้น 93 แห่ง และมีเด็กเข้าเรียนรวม 24,734 คน ในจำนวนนี้ มีเด็กถึง 18,317 คนที่กำลังศึกษาอยู่ในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติในจังหวัดตาก⁶ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 74 ของนักเรียนในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติทั้งหมดทั่วประเทศ

สำหรับพื้นที่จังหวัดตากนั้น จำนวนเด็กเคลื่อนย้ายที่เข้ามาเรียนในจังหวัดตากเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในช่วงต้นปี พ.ศ. 2567 โดยมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 40 เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้าในกลุ่มที่ลงทะเบียนเรียนในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติในจังหวัดตาก⁷ ตัวเลขดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความรุนแรงในประเทศเมียนมาที่มีอย่างต่อเนื่องเกือบ 5 ปี ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางชีวิตของเด็กอย่างรุนแรง และเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เด็กต้องเดินทางออกจากประเทศต้นทางเพิ่มมากขึ้น โดยสถานการณ์นี้สอดคล้องกับรายงานการย้ายถิ่นของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2567⁸ ซึ่งระบุว่าสถานการณ์ของเด็กในบริบทการโยกย้ายถิ่นฐานในประเทศไทยมีความซับซ้อนสูง โดยเด็กกลุ่มนี้มีความหลากหลายทั้งในฐานะผู้ย้ายถิ่น ผู้ลี้ภัย ผู้แสวงหาที่ลี้ภัย และเด็กไร้รัฐไร้สัญชาติ

จากการศึกษาสถานการณ์ในปีพบว่า เด็กในบริบทของการโยกย้ายถิ่นฐานต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงปลอดภัยในชีวิตมากขึ้น เนื่องจากการไม่มีระบบปกป้องคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายอย่างเป็นระบบ รวมถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสิทธิพื้นฐาน การไม่มีสถานการณ์เข้าเมืองที่ถูกกฎหมาย ซึ่งล้วนแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับบริบทการโยกย้ายถิ่นฐานที่เปลี่ยนในโลกสมัยใหม่ ที่ต้องการนโยบายและกฎหมายที่ยืดหยุ่นและยืดหยุ่นกับเด็กผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงทั้งจากสงคราม ภัยธรรมชาติ การถูกประหารชีวิต และการละเมิดสิทธิมนุษยชนในทุกรูปแบบ เพื่อนำไปสู่การปกป้องคุ้มครองเด็กตามหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอื่นๆ

⁵ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ อ่างแล้ง หน้า 42

⁶ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ อ่างแล้ง หน้า 44

⁷ IOM อ่างแล้ง

⁸ เครือข่ายสหประชาชาติว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานในประเทศไทย UN Network on Migration in Thailand รายงานการย้ายถิ่นฐาน ปี 2567. ที่มา <https://thailand.iom.int/sites/g/files/tmzbd11371/files/documents/2025-04/thailand-migration-report-2024-th.pdf>

บทที่ 2 กระบวนการจัดทำรายงานสถานการณ์

2.1 วัตถุประสงค์

การจัดทำรายงานสถานการณ์เด็กเคลื่อนย้ายในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสถานการณ์ของเด็กเคลื่อนย้ายในมิติต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์อย่างรอบด้าน และนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายผ่านกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย โดยการเก็บข้อมูลครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความปลอดภัย สุขภาพ การศึกษา สถานะทางกฎหมาย และการปกป้องคุ้มครอง เด็กเคลื่อนย้ายในบริบทพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

2.2 วิธีการเก็บข้อมูล

การประเมินสถานการณ์ครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมุ่งเน้นการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มุมมอง และสถานการณ์ของเด็กเคลื่อนย้าย โดยวิธีเก็บข้อมูลได้แบ่งออกเป็นสองส่วนได้แก่

1. การเก็บข้อมูลข้อมูลปฐมภูมิ

การเก็บข้อมูลปฐมภูมิใช้วิธีการเชิงคุณภาพที่ออกแบบมาเพื่อทำความเข้าใจมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับเด็กเคลื่อนย้ายรวมถึงเด็ก โดยได้มีการเก็บข้อมูลภาคสนามกับเด็กเคลื่อนย้ายกลุ่มต่างๆ เช่น เด็กผู้ลี้ภัย และเด็กที่แสวงหาที่ลี้ภัยในพื้นที่อำเภอแม่สอด เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ครูศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ โดยมีผู้เข้าร่วมให้ข้อมูลทั้งสิ้น รวมทั้งสิ้น 35 คน ในช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม พ.ศ. 2568 (ภาคผนวก ก) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

- การสัมภาษณ์รายบุคคล (Key Informant Interview: KII) เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามเชิงโครงสร้าง (ภาคผนวก ข) กลุ่มเป้าหมายคือเด็กอายุระหว่าง 13–18 ปี และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 19 ครั้ง รวมผู้เข้าร่วมสัมภาษณ์ทั้งหมด 22 คน
- การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) เป็นการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยใช้คำถามปลายเปิด (ภาคผนวก ข) มีการจัดสนทนากลุ่มกับเด็กจำนวน 2 กลุ่ม ผู้เข้าร่วมทั้งหมด 13 คน โดยเป็นเด็กอายุระหว่าง 13–18 ปี

2. ข้อมูลทุติยภูมิ

การเก็บข้อมูลทุติยภูมิดำเนินการผ่านการรวบรวมและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่จัดทำรายงานนำมาใช้ในการรวบรวมและทบทวน มีตัวอย่างดังนี้

1. เอกสารรายงานจากองค์กรระหว่างประเทศ และองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น
 - UNHCR (สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ) รายงานข้อมูลแนวโน้มผู้ลี้ภัยจากเมียนมา (A Route-Based Snapshot Data & Trends)
 - IOM (องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน) รายงานการประเมินความต้องการเปรียบเทียบปี 2023 และ 2024 (Multi-Sectoral Assessment of Needs Tak Comparative Report) และรายงานสถานการณ์แรงงานข้ามชาติ
 - UNDP (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ) รายงานเกี่ยวกับเยาวชนและการโยกย้ายถิ่นฐาน
 - UN Network on Migration in Thailand รายงานการย้ายถิ่นฐานในประเทศไทย (Thailand Migration Report)
 - Rights Beyond Border รายงาน Mental Health Conditions in MLCs

2. เอกสารจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น

- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 (สพป. ตาก เขต 2) ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาและจำนวนนักเรียนในระบบ
- ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว (Migrant Educational Coordination Center: MECC) ข้อมูลสรุปสถานการณ์รายไตรมาส และสถิตินักเรียนในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ (MLCs)
- จำนวนรายกรณีของศูนย์พึ่งได้ โรงพยาบาลแม่สอด (One Stop Crisis Center: OSCC)

การใช้ข้อมูลดังกล่าวเพื่อเสริมความเข้าใจต่อสถานการณ์และบริบทของเด็กเคลื่อนย้ายให้รอบด้านมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) ตลอดระยะเวลาการเก็บข้อมูล ทั้งในช่วงระหว่างและหลังการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับข้อมูลเชิงบริบทที่ช่วยสนับสนุนและอธิบายข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.3 จริยธรรมในการเก็บข้อมูล

กระบวนการศึกษาวิจัยและการรวบรวมให้มีความสำคัญอย่างยิ่งกับหลักจริยธรรมการวิจัยที่คำนึงถึงสิทธิ ความเป็นส่วนตัว และศักดิ์ศรีของผู้ให้ข้อมูลทุกคน โดยเฉพาะผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเด็ก ผู้วิจัยยึดหลักผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและการคุ้มครองสิทธิเด็กเป็นสำคัญ โดยผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และกระบวนการศึกษาแก่ผู้ให้สัมภาษณ์อย่างชัดเจน และขอความยินยอมก่อนการเก็บข้อมูล (consent form) และดำเนินการเพื่อปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลให้เป็นความลับตามนโยบายขององค์กร ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ถูกนำไปใช้เพื่อจัดทำรายงานและส่งให้กับองค์กร Rights Beyond Border เท่านั้น โดยผู้วิจัยและผู้สัมภาษณ์จะไม่เปิดเผยข้อมูลใด ๆ ต่อบุคคลหรือองค์กรอื่น และไม่นำข้อมูลไปใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์อื่นใด

บทที่ 3 สถานการณ์เด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่แม่สอด

3.1 เด็กเคลื่อนย้ายในบริบทต่างๆ

จากการเก็บข้อมูลเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่อำเภอแม่สอด สามารถแบ่งเด็กออกเป็น 5 กลุ่มตามลักษณะของสภาพความอยู่เพื่อสะท้อนภาพรวมของสถานการณ์และความเสี่ยงที่แตกต่างกันไปตามบริบทของการอยู่อาศัยในพื้นที่ ดังนี้

3.1.1 เด็กที่เข้าบ้านหรือห้องพักรออาศัยตามลำพัง

เด็กในกลุ่มนี้มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในช่วง 1–2 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากการเคลื่อนย้ายของเด็กจากประเทศเมียนมาเข้ามาในอำเภอแม่สอดเพื่อแสวงหาความปลอดภัยและโอกาสทางการศึกษามีจำนวนสูงขึ้น ส่งผลให้หอพักในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติมีพื้นที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ปัจจุบันดังกล่าวทำให้เด็กบางส่วนจำเป็นต้องออกไปอาศัยอยู่ภายนอกหอพักของศูนย์การเรียนรู้ตามลำพัง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เด็กกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นเด็กผู้ชายอายุประมาณ 13–18 ปี บางคนเดินทางมาโดยลำพังและไม่มีผู้ปกครองอยู่ในประเทศไทย ในขณะที่บางคนมีพ่อแม่ทำงานอยู่ในจังหวัดอื่น เช่น กรุงเทพมหานคร เด็กกลุ่มนี้มักรวมตัวกับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันหรือเพื่อนที่เรียนอยู่ศูนย์การเรียนรู้เดียวกันเพื่อเช่าที่พักอาศัยร่วมกัน ซึ่งค่าเช่าที่พักมีราคาค่อนข้างสูง อยู่ที่ประมาณ 3,000–5,000 บาทต่อเดือนสำหรับห้องพัสดุธรรมดา ซึ่งกลายเป็นภาระอย่างมากสำหรับเด็กที่ไม่มีรายได้ประจำ แม้บางคนจะได้รับเงินสนับสนุนจากพ่อแม่ หรือพี่สาวพี่ชายที่ทำงานอยู่ในประเทศไทยหรือต่างประเทศ แต่เงินดังกล่าวมักไม่สม่ำเสมอหรือไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย เด็กกลุ่มนี้นอกจากได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งในประเทศเมียนมาแล้ว ยังได้ผลกระทบจากการถูกใช้งานหนักหรือถูกกดขี่จากญาติพี่น้อง การถูกว่ากล่าวตักเตือนอย่างรุนแรง รวมถึงความขัดแย้งภายในครอบครัว

3.1.2 เด็กที่อาศัยอยู่ในหอพักศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ

ในพื้นที่ 5 อำเภอชายแดนของจังหวัดตาก มีศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติที่มีหอพักประมาณ 29 แห่ง โดยมีเด็กอาศัยอยู่ในหอพักรวมกันมากกว่า 2,623 คน⁹ จากการสังเกตและการสัมภาษณ์พบว่า สภาพความเป็นอยู่ของเด็กในหอพักหลายแห่งมีความแออัด ตัวอย่างเช่น หอพักหญิงแห่งหนึ่งมีนักเรียนหญิงมากกว่า 80 คน แต่มีห้องพักรวมเพียง 3 ห้อง และมีห้องน้ำเพียง 6 ห้อง นอกจากนี้ อาคารหอพักส่วนใหญ่ยังมีโครงสร้างไม่มั่นคงและขาดความเป็นส่วนตัว ประตูและหน้าต่างในบางแห่งชำรุด หลังคารั่วเมื่อฝนตกจนต้องใช้ถังรองน้ำ บางหอพักประตูชำรุดไม่สามารถล็อกประตูได้และต้องใช้เชือกมัดแทน หรือบางแห่งผนังห้องบางมากจนภายนอกสามารถมองเห็นภายในได้เมื่อเปิดไฟ ทำให้เด็กผู้หญิงจำนวนมากรู้สึกไม่ปลอดภัย

ประเด็นด้านความปลอดภัยยังคงเป็นปัญหาสำคัญ หอพักบางแห่งไม่มีรั้วรอบขอบชิด ทำให้บุคคลภายนอกหรือคนแปลกหน้าสามารถเข้ามาในบริเวณหอพักได้ง่าย ส่งผลให้เกิดเหตุลักขโมยทรัพย์สินของเด็กนักเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสิ่งของมีค่าและมีความจำเป็น เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ และจักรยาน นอกจากนี้ ยังพบสัตว์อันตราย เช่น งู ในพื้นที่หอพักบางแห่ง ขณะเดียวกันกฎระเบียบที่เข้มงวดภายในศูนย์การเรียนรู้ทำให้เด็กเคลื่อนย้ายรู้สึกถูกจำกัดสิทธิในชีวิตประจำวัน ตารางเวลาที่เคร่งครัดส่งผลให้เด็กมีเวลาพักผ่อนส่วนตัวน้อยลง อีกทั้งบางศูนย์การเรียนรู้ห้ามใช้โทรศัพท์มือถือ หรืออนุญาตให้ใช้ได้เพียงทุกสองสัปดาห์ หรือเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์เท่านั้น ทำให้การติดต่อกับครอบครัวเป็นไปได้ค่อนข้างยากลำบาก

⁹ ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว MECC. สรุปอสังกาศประจำไตรมาส. ที่มา <https://lookerstudio.google.com/u/0/reporting/2ddc672e-7bb6-4a06-b69e-bb316845b95c/page/aU5hD>

3.1.3 เด็กที่อาศัยอยู่กับคนรู้จักหรือญาติ

เด็กกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่พ่อแม่ไปทำงานในพื้นที่อื่น เช่น กรุงเทพมหานคร หรือยังคงอาศัยอยู่ในประเทศเมียนมา แต่ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในอำเภอแม่สอดเพื่อโอกาสทางการศึกษาที่ดีกว่า หรือเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่สงบและการบังคับเกณฑ์ทหาร โดยพ่อแม่จะเป็นผู้ส่งเงินสนับสนุนค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ยังพบสถานการณ์ที่บางครอบครัวรับเด็กจากฝั่งเมียนมาอยู่อาศัยเพื่อการศึกษา โดยผู้รับดูแลจะได้รับเงินจากพ่อแม่ของเด็กเป็นรายเดือน เช่น กรณีครอบครัวหนึ่งที่รับดูแลเด็กหลายคน โดยเด็กต้องอาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกในครอบครัวของเจ้าของบ้าน ส่งผลให้เกิดปัญหาความแออัด ต้องใช้ห้องน้ำและพื้นที่ส่วนกลางร่วมกันอย่างจำกัด เด็กที่อาศัยอยู่กับญาติหรือคนรู้จักมักต้องช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้าน เช่น งานบ้านทั่วไปและการทำอาหาร ตัวอย่างเช่น เด็กหญิงอายุ 16 ปีคนหนึ่งอาศัยอยู่กับป้า ต้องรับผิดชอบงานบ้านทั้งหมด รวมถึงการรีดผ้าให้สมาชิกคนอื่นในบ้าน เพื่อแลกกับการได้รับขนมเล็กน้อย เด็กบางคนรู้สึกว่ตนเองถูกปฏิบัติแตกต่างจากลูกหลานแท้ ๆ ของเจ้าของบ้าน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งภายในครัวเรือน

3.1.4 เด็กที่เป็นลูกหลานแรงงานข้ามชาติ

เด็กกลุ่มนี้มักติดตามพ่อแม่ที่เข้ามาทำงานรับจ้างในพื้นที่อำเภอแม่สอด โดยสภาพที่อยู่อาศัยจะแปรผันตามฐานะทางเศรษฐกิจและสถานที่ทำงานของครอบครัว เด็กบางส่วนอาศัยอยู่ในแคมป์คนงานก่อสร้างที่ไม่มั่นคงถาวร ขณะที่บางส่วนอาศัยอยู่ในห้องเช่าที่มีความแออัด ต้องอยู่ร่วมกันหลายคนหรือหลายครอบครัว และมีสภาพไม่ถูกสุขลักษณะ ครอบครัวแรงงานในกลุ่มนี้มักมีรายได้และสถานะทางกฎหมายที่ไม่แน่นอน เด็กบางคนต้องช่วยงานบ้าน ดูแลน้องเล็ก หรือแม้แต่ทำงานเพื่อช่วยหารายได้ให้ครอบครัว โดยเฉพาะในภาคเกษตรที่มีการจ้างงานแบบเหมืองาน ซึ่งเด็กมักเป็นแรงงานคนหนึ่งในการช่วยเหลืองานของครอบครัว ซึ่งผู้ประกอบการที่ทำงานในภาคเกษตรมักมีรายได้ต่ำ โดยเฉลี่ยผู้ชายได้รับประมาณ 250 บาทต่อวัน ส่วนผู้หญิงได้รับประมาณ 180 บาทต่อวัน และเป็นงานที่ไม่สม่ำเสมอ บางครอบครัวมีงานเพียง 2-3 วันต่อสัปดาห์ ทำให้รายได้ต่อเดือนไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและโอกาสทางการศึกษาของเด็ก ครอบครัวเด็กเคลื่อนย้ายในภาคเกษตรมักอาศัยอยู่ในที่พักบริเวณแปลงเกษตร สวน หรือไร่ของนายจ้าง ซึ่งอยู่ห่างไกล หรือเข้าบ้านในชุมชน โดยที่พักส่วนใหญ่เป็นลักษณะชั่วคราว ขาดสุขอนามัยความปลอดภัย และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้าและน้ำสะอาด ที่พักอาศัยบางแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่เปลี่ยวหรือใกล้บริเวณเสี่ยง ทำให้เด็กและครอบครัวเผชิญกับความไม่ปลอดภัย นอกจากนี้ ความรุนแรงในครอบครัวยังเป็นอีกประเด็นที่เด็กต้องเผชิญ อันเป็นผลมาจากความกดดันทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง ซึ่งนำไปสู่ความเครียดและการทะเลาะวิวาทภายในครอบครัว

3.1.5 เด็กเร่ร่อนและเด็กขอทาน

เด็กเร่ร่อนและเด็กขอทานในพื้นที่อำเภอแม่สอดส่วนหนึ่งเป็นผลจากการอพยพหนีภัยความไม่สงบจากประเทศเมียนมา ซึ่งเด็กกลุ่มนี้รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และชาวโรฮิงญาที่ตกค้างจากการเดินทาง เด็กและครอบครัวกลุ่มนี้ขาดทุนชีวิต ไม่มีที่พักอาศัยเป็นหลักแหล่ง ต้องอาศัยอยู่ตามพื้นที่สาธารณะ และไม่มีอาชีพที่แน่นอน จากการเก็บข้อมูลพบว่าเด็กกลุ่มนี้มักเคลื่อนย้ายเข้ามาพร้อมครอบครัว โดยเฉพาะการเดินทางของแม่และเด็ก โดยพ่อแม่มักเป็นผู้พาเด็กออกมาเร่ร่อนหรือขอทานเองตามหน้าร้านสะดวกซื้อ ตลาด หรือแหล่งชุมชนในช่วงเวลากลางคืน โดยมักใช้เด็กเล็กมานั่งขอทานด้วย นอกจากนี้ เด็กบางส่วนยังช่วยพ่อแม่เก็บขยะหรือขายดอกไม้ตามสี่แยก ครอบครัวของเด็กกลุ่มนี้มีปัญหาทับซ้อนหลายมิติ เช่น ดิดสุรา ปัญหาสุขภาพจิต หรือการเจ็บป่วยเรื้อรัง จนไม่สามารถดูแลบุตรหลานได้อย่างเหมาะสม เช่น กรณีผู้หญิงเร่ร่อนที่ตั้งครรภ์และมีปัญหาสุขภาพจิต ส่งผลให้เด็กที่เกิดมาไม่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม ขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต กระทั่งต่อสุขภาพ การศึกษาและพัฒนาการของเด็ก

3.2 สถานะทางกฎหมาย

แม้ว่ารายงานเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2566 และ พ.ศ. 2567 ของ IOM¹⁰ ในจังหวัดตากจะระบุว่าสัดส่วนของผู้ย้ายถิ่นฐานที่ไม่มีเอกสารมีจำนวนลดลงอย่างมาก จากร้อยละ 75 ในปี พ.ศ. 2566 เหลือเพียงร้อยละ 23 แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่าแรงงานข้ามชาติในจังหวัดตากมีจำนวนประมาณ 139,678 คน โดยร้อยละ 63 ยังคงอยู่ในสถานะที่ไม่มีเอกสารตามกฎหมาย และเมื่อพิจารณาเฉพาะเด็กเคลื่อนย้าย ประเด็นด้านสถานะทางกฎหมายกลับมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น เนื่องจากเด็กจำนวนมากไม่มีเอกสารการเข้าเมืองอันเนื่องมาจากหลายปัจจัย โดยเฉพาะกรณีเด็กที่เดินทางมาพร้อมผู้ปกครองซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสถานะทางกฎหมายของเด็ก ได้แก่

- ข้อจำกัดของพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522
- กระบวนการลงทะเบียนตามมติคณะรัฐมนตรี ซึ่งแม้จะเป็นช่องทางสำคัญที่ครอบคลุมถึงการขึ้นทะเบียนเด็กที่ติดตามผู้ปกครอง¹¹ แต่ปัญหาด้านเอกสารและค่าใช้จ่ายในการขึ้นทะเบียนแรงงานที่สูง ส่งผลให้เด็กจำนวนมากไม่สามารถขึ้นทะเบียนเป็นผู้ติดตามได้

จากการศึกษาสถานะของเอกสารการเข้าเมืองของเด็กเคลื่อนย้ายในอำเภอแม่สอดพบว่าทั้งเด็กที่เข้ามาแบบมีเอกสารและไม่มีเอกสาร ดังนี้

- **บัตรผ่านแดนชั่วคราว (Border Pass)**

จากการเก็บข้อมูลพบว่าเด็กที่ข้ามแดนในช่วงปี พ.ศ. 2567 ใช้บัตรผ่านแดนชั่วคราวในการเดินทางข้ามสะพานมิตรภาพไทย-เมียนมาเพื่อเข้าสู่ประเทศไทยอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม การใช้ช่องทางดังกล่าวจำเป็นต้องมีบัตรสมรรถการด์ของเมียนมา ที่ได้เริ่มจัดเก็บข้อมูลส่วนบุคคลและนำมาใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566 สำหรับประชากรเมียนมาที่มีอายุ 10 ปีขึ้นไป¹² เด็กเคลื่อนย้ายบางรายระบุว่าใช้สมรรถการด์ประกอบการขอผ่านแดน โดยมีค่าใช้จ่ายฝั่งเมียนมาประมาณ 5,000–6,000 จ๊าด (ประมาณ 40–48 บาทไทย โดยอัตราแลกเปลี่ยน 100,000 จ๊าด ต่อ 800 บาทไทย) อย่างไรก็ตามบัตรสมรรถการด์มีอายุการใช้งานจำกัด เมื่อหมดอายุแล้วไม่สามารถใช้ข้ามสะพานอย่างเป็นทางการได้ เด็กที่เดินทางด้วยบอร์เดอร์พาสต้องเดินทางกลับไปต่ออายุบัตรผ่านแดนทุก 7 วัน แต่เมื่อสมรรถการด์หมดอายุ เด็กกลุ่มนี้จะไม่สามารถต่ออายุบอร์เดอร์พาสได้อีก ส่งผลให้ต้องเดินทางผ่านช่องทางที่ไม่เป็นทางการหรือจ่ายเงินเพิ่มเติมเพื่อข้ามแดน เด็กบางคนระบุว่าค่าใช้จ่ายในการข้ามแดนผ่านช่องทางธรรมชาติในกรณีดังกล่าวอยู่ที่ประมาณ 2,000 บาท

- **เด็กที่ไม่มีเอกสารการเข้าเมืองอย่างถูกกฎหมาย**

เด็กที่ไม่มีเอกสารถือเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในพื้นที่อำเภอแม่สอด เด็กส่วนใหญ่มักใช้ช่องทางธรรมชาติหรือช่องทางที่ไม่เป็นทางการในการข้ามแดน ซึ่งรวมถึงการข้ามแม่น้ำเมยบริเวณใต้สะพานมิตรภาพฯ รวมถึงช่องทางธรรมชาติที่มีอยู่หลายสิบแห่ง โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดสถานการณ์ไม่สงบ ผู้คนจำนวนมากมักหลบหนีภัยสงครามผ่านเส้นทางเหล่านี้ สถานการณ์ความไม่สงบและการสู้รบอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการบังคับเกณฑ์ทหารในเมียนมา เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ครอบครัวตัดสินใจส่งบุตรหลานข้ามแดนมายังอำเภอแม่สอดอย่างเร่งด่วน โดยไม่สามารถดำเนินการด้านเอกสารได้ทันเวลา นอกจากนี้ ปัจจัยด้านความยากจน และสถานะ

¹⁰ IOM. IOM THAILAND MULTI-SECTORAL ASSESSMENT OF NEEDS TAK COMPARATIVE REPORT 2023 AND 2024 ที่มา

<https://reliefweb.int/report/thailand/iom-thailand-multi-sectoral-assessment-needs-tak-comparative-report-2023-and-2024-april-2025>

¹¹ เครือข่ายสหประชาชาติว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานในประเทศไทย UN Network on Migration in Thailand รายงานการย้ายถิ่นฐาน ปี 2567. ที่มา

<https://thailand.iom.int/sites/g/files/tmzbd1371/files/documents/2025-04/thailand-migration-report-2024-th.pdf>

¹² Global New Light of Myanmar. ที่มา <https://www.gnlnm.com.mm/uid-essential-for-people/>

ของเด็กที่เป็นกลุ่มต่อต้านรัฐบาลทหารเมียนมา ทำให้ไม่สามารถขอเอกสารประจำตัวจากหน่วยงานราชการในเมียนมาได้ ทำให้การข้ามแดนโดยไม่มีเอกสารกลายเป็นทางเลือกเดียวของเด็กกลุ่มนี้ จากการเก็บข้อมูลพบว่า เด็กเคลื่อนย้ายบางรายเดินทางข้ามแดนด้วยเรือ โดยได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายหรือคนที่ช่วยพาข้ามแดน มีกรณีที่ได้ระบุว่าถูกพาข้ามมาพร้อมกันมากกว่า 10 คน และจะมีคนที่อยู่ทั้งฝั่งไทยและเมียนมาช่วยให้ข้ามพรมแดนมาเพื่อเรียนหนังสือต่อไป

- **นักเรียน**

เด็กที่ศึกษาอยู่ในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่ได้รับการจัดทำบัตรนักเรียนเพื่อใช้ระบุตัวตนในสถานศึกษา บัตรนักเรียนทำหน้าที่เป็นเอกสารยืนยันตัวตนชั่วคราวในกรณีที่เด็กไม่มีเอกสารประจำตัวอื่น และเป็นหลักฐานเบื้องต้นว่าเด็กอยู่ระหว่างการศึกษา บัตรดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ให้บริการโดยองค์กรเอกชน ในบางกรณีบัตรนักเรียนถูกใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการข้ามแดน โดยเด็กบางคนระบุว่าหากมีบัตรนักเรียนจะสามารถผ่านด่านได้ ซึ่งอาจหมายถึงการได้รับความผ่อนปรนจากเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ชายแดน อย่างไรก็ตาม บัตรนักเรียนไม่ใช่เอกสารรับรองสถานะบุคคลตามกฎหมายของไทย ดังนั้น แม้เด็กจะมีบัตรนักเรียน แต่ยังคงอยู่ในสถานะที่ไม่มีเอกสารการเข้าเมืองตามกฎหมาย และไม่มีสิทธิอยู่อาศัยหรือทำงานในประเทศไทยอย่างถูกต้อง

3.3 การศึกษา

ข้อมูลจากศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าวหรือ MECC¹³ ระบุว่าในพื้นที่ 5 อำเภอชายแดนของจังหวัดตาก มีศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติที่ยังดำเนินการอยู่จำนวน 62 แห่ง และมีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 18,171 คน โดยเด็กในระดับประถมศึกษาที่มีจำนวนมากที่สุดถึง 8,827 คน สำหรับอำเภอแม่สอดนั้นมีศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติมากที่สุดคือ 44 แห่ง และมีนักเรียน 11,790 คน คิดเป็นร้อยละ 69.8 ของนักเรียนทั้งหมดในพื้นที่ จากการศึกษาพบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กจำนวนมากเดินทางเข้ามาศึกษาในประเทศไทยคือระบบการศึกษาที่ล่มสลายในประเทศเมียนมา ส่งผลให้โรงเรียนจำนวนมากปิดตัวลงในช่วงสถานการณ์รัฐประหารปี 2021 และเด็กนักเรียนต้องหาทางในการศึกษาต่อเอง ทำให้เด็กเคลื่อนย้ายหลายคนต้องหาทางเข้ามาเรียนต่อในพื้นที่อำเภอแม่สอด และบางคนต้องอยู่ในระดับชั้นที่ต่ำกว่าเกณฑ์อายุ ในส่วนของเด็กที่อาศัยอยู่กับญาติในพื้นที่อำเภอแม่สอดจะมีญาติช่วยอำนวยความสะดวกในการสมัครเข้าเรียนในศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ

3.3.1 รูปแบบการศึกษาสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่แม่สอด

- **ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ**

ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติเป็นทางเลือกด้านการศึกษาที่เด็กเคลื่อนย้ายสามารถเข้าถึงได้มากที่สุด หลักสูตรการเรียนการสอนมีการผสมผสานภาษาเมียนมา ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม การสำเร็จการศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ ส่งผลให้เด็กจำนวนมากไม่สามารถนำวุฒิการศึกษาไปใช้ศึกษาต่อได้ แม้จะมีข้อจำกัดดังกล่าว แต่หลายศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติได้จัด การเรียนการสอนในหลักสูตรเข้มข้นเพื่อให้เด็กสามารถได้รับวุฒิที่ได้รับ การยอมรับในระดับนานาชาติ เช่น หลักสูตรการสอบเทียบวุฒิการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของระบบอเมริกัน (General Educational Development: GED) นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2568 ได้มีการริเริ่มนำหลักสูตร AMALA ซึ่งเป็นหลักสูตรระยะเวลา 15 เดือนมาใช้ในบางศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอด เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการเข้าถึงวุฒิทางการศึกษาของเด็กเคลื่อนย้าย ทั้งนี้ในปีเดียวกันมีนักเรียนที่เข้าเรียนในระดับ GED หรือหลักสูตรเตรียม GED ประมาณ 1,335

¹³ ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว MECC. สรุปลักษณะประจำไตรมาสที่ 4 มา https://lookerstudio.google.com/u/0/reporting/2ddc672e-7bb6-4a06-b69e-bb316845b95c/page/aU5hD

คน¹⁴ จากนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติทั้งหมด 5,634 คน คิดเป็นร้อยละ 24 และมีศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติเพียง 19 แห่ง จากทั้งหมด 62 แห่ง ที่จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของ GED

อย่างไรก็ดี จากสถานการณ์ความไม่สงบในเมียนมาที่ส่งผลให้เกิดการบังคับโยกย้ายถิ่นฐานในเด็ก ส่งผลให้จำนวนนักเรียนในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในระดับภาพรวมของพื้นที่ 5 อำเภอชายแดน และในระดับศูนย์การเรียนแต่ละแห่ง ตัวอย่างเช่น ศูนย์การเรียนแห่งหนึ่งในอำเภอแม่สอดมีจำนวนนักเรียนเพิ่มจากกว่า 400 คนเป็นกว่า 600 คน สะท้อนถึงความต้องการทางการศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้ ศูนย์การเรียนบางแห่งปรับขึ้นค่าเล่าเรียน ซึ่งในบางกรณีมีค่าใช้จ่ายสูงกว่า 30,000 บาทต่อปี การปรับขึ้นค่าเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องสร้างความกังวลอย่างมากให้กับเด็กเคลื่อนย้ายและครอบครัว ขณะเดียวกัน การขาดระบบคัดกรองบุคลากรและครูที่ทำงานกับเด็กอย่างเหมาะสม ส่งผลให้เกิดกรณีความรุนแรงและการละเมิดสิทธิเด็กในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติเพิ่มมากขึ้น

● การศึกษาในโรงเรียนภายใต้กระทรวงศึกษาธิการไทย

ในพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 มีนักเรียนทั้งสัญชาติไทยและนักเรียนข้ามชาติ ทั้งสิ้นจำนวน 54,722 คน¹⁵ ใน 116 โรงเรียน 6 โรงเรียนสาขา และ 53 ห้องเรียนสาขาสำหรับนักเรียนข้ามชาติที่อยู่ในระบบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 มีจำนวนประมาณ 6,000 คน

แม้ประเทศไทยจะมีนโยบายการศึกษาเพื่อปวงชนตามมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548 ที่ให้สิทธิเด็กทุกคนได้รับการศึกษาฟรี 15 ปี โดยไม่จำกัดสถานะทางกฎหมายหรือสัญชาติ แต่ในทางปฏิบัติในพื้นที่อำเภอแม่สอด โรงเรียนหลายแห่งยังมีข้อกำหนดด้านสถานะบุคคลของเด็กค่อนข้างเข้มงวด โดยกระทรวงศึกษากำหนดให้เด็กต้องมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ส่งผลให้เด็กที่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนไทยได้ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ผู้ปกครองมีงานที่มั่นคงในพื้นที่และมีแผนอยู่อาศัยในประเทศไทยระยะยาว ทั้งนี้ในทางปฏิบัติในพื้นที่พบว่าเด็กที่เกิดในประเทศไทยและมีสูติบัตรจะมีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรกลาง สามารถใช้สิทธิเข้าเรียนในโรงเรียนไทยได้ แต่เด็กที่ไม่มีเอกสารหรือทะเบียนราษฎร จำเป็นต้องมีผู้ใหญ่ นายจ้าง หรือผู้นำชุมชนในพื้นที่รับรองว่าเด็กอาศัยอยู่ในเขตปกครองนั้นจริง นอกจากนี้ เด็กยังต้องมีทักษะการพูด อ่าน และเขียนภาษาไทยในระดับหนึ่ง เพื่อให้สามารถเรียนรู้และปรับตัวกับหลักสูตรการเรียนการสอนที่ใช้ภาษาไทยเป็นหลักจึงจะสามารถสมัครเข้าเรียนได้ ข้อจำกัดดังกล่าวไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ของเด็กเคลื่อนย้ายที่เพิ่งเดินทางเข้ามาใหม่หลังปี 2021 จากการเก็บข้อมูลพบว่าในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2568 มีนักเรียนเกือบ 100 คนถูกจำหน่ายออกจากระบบเพราะไม่สามารถยืนยันตัวตนในพื้นที่ได้ สาเหตุหลักที่ทำให้นักเรียนกลุ่มนี้ถูกจำหน่ายออก เนื่องจากโรงเรียนตรวจสอบแล้วพบว่าไม่มีตัวตนอยู่ในพื้นที่จริง ซึ่งเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

- การย้ายถิ่นฐานตามแหล่งงานของผู้ปกครอง ในบางกรณีมีการย้ายที่ทำงานใหม่ หรือย้ายไปตามฤดูกาลเก็บเกี่ยวพืชผล ส่งผลให้ต้องพาบุตรหลานย้ายตามไปด้วยทันทีโดยไม่ได้แจ้งทางโรงเรียนให้ทราบล่วงหน้า
- การเดินทางกลับประเทศต้นทาง โดยบางครอบครัวย้ายกลับไปยังประเทศเมียนมา และไม่เดินทางกลับมาอีก
- การขาดการติดต่อสื่อสาร ผู้ปกครองพานักเรียนออกจากโรงเรียนโดยไม่ได้นำเอกสารลาออกหรือย้ายสถานศึกษาตามระเบียบราชการ ทำให้รายชื่อนักเรียนยังค้างอยู่ในระบบ ขณะเดียวกันโรงเรียนไม่สามารถติดต่อผู้ปกครองได้ เนื่องจากไม่มีข้อมูลการติดต่อที่แน่นอน หรือเปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์บ่อยครั้ง
- ปัญหาด้านกฎระเบียบและเอกสาร เด็กกลุ่มนี้อาจเข้าเรียนเพียงชั่วคราวก่อนออกจากระบบการศึกษา ซึ่งการไม่มีเอกสารยืนยันตัวตนชัดเจนทำให้การติดตามตัวนักเรียนทำได้ยาก

¹⁴ ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว MECC. สรุปลักษณะประจำไตรมาสแล้ว

¹⁵ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2. (2567). ที่มา <http://www.takesa2.go.th/download/info/info2567.pdf>

การดำเนินการของเขตพื้นที่การศึกษาในกรณีดังกล่าว ประกอบด้วย การตรวจสอบสถานะและการจำหน่ายรายชื่อนักเรียน โดยโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษา ทำการตรวจสอบยืนยันตัวตนเด็กรายบุคคล เมื่อตรวจสอบพบว่าเด็กไม่ได้มาเรียนติดต่อกัน เป็นเวลานานและไม่สามารถติดตามตัวได้ จึงดำเนินการจำหน่ายออกจากระบบตามระเบียบด้วยเหตุผล จบการศึกษา ย้ายโรงเรียน เสียชีวิต หรือ ไม่มีตัวตนในพื้นที่ เพื่อให้ตัวเลขนักเรียนสะท้อนความเป็นจริง ซึ่งมีผลต่อการบริหารงบประมาณรายหัว

ปัจจัยดังกล่าวนำไปสู่การปรับปรุงมาตรการรับนักเรียนใหม่ให้มีความรัดกุมในการยืนยันที่อยู่มากขึ้น โดยกำหนดให้การรับนักเรียนใหม่ต้องมีนายจ้าง หรือ ผู้นำชุมชนมาลงนามรับรอง เพื่อยืนยันว่าเด็กมีตัวตนและพำนักอยู่ในเขตรับผิดชอบนั้นจริง อีกทั้งมีการกำชับให้โรงเรียนรายงานข้อมูลเด็กที่ขาดเรียนบ่อยหรือมีแนวโน้มจะหลุดจากระบบ เพื่อให้ความช่วยเหลือได้อย่างทันทั่วถึง ก่อนที่เด็กจะหลุดออกจากระบบการศึกษา ซึ่งมาตรการดังกล่าวยังส่งผลต่อความกังวลในการรับเด็กเข้าเรียนในโรงเรียน ครูและผู้บริหารสถานศึกษามีความระมัดระวังด้านกฎหมายตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองเพิ่มขึ้น เนื่องจากเกรงว่าจะเข้าข่ายการนำพา หรือให้ที่พักพิงแก่ผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย

3.3.2 เด็กที่เข้าไม่ถึงระบบการศึกษาและเด็กออกกลางคัน

จากรายงานของ Institute for Strategy and Policy-Myanmar (ISP) ปี 2568¹⁶ ระบุว่า สถานการณ์ความขัดแย้งและความไม่มั่นคงทางการเมืองในเมียนมาได้ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาภายในประเทศ โดยในช่วงปี 2567–2568 มีเด็กประมาณ 7 ล้านคน จากเด็กทั้งหมด 13 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 53 ต้องอยู่นอกระบบการศึกษา นอกจากนี้ รายงานของ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) ปี 2568¹⁷ ยังชี้ให้เห็นว่า ในพื้นที่ชนบทที่เผชิญกับสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สัดส่วนเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาเพิ่มสูงขึ้นห้าคน โดยเฉพาะในพื้นที่ตะนาวศรี ชิน สะกาย และกะเหรี่ยง

วิกฤตด้านการศึกษาภายในประเทศเมียนมาดังกล่าวได้ผลักดันให้เด็กและเยาวชนชาวเมียนมาต้องเคลื่อนย้ายถิ่นฐานข้ามพรมแดนเข้าสู่ประเทศไทย เพื่อแสวงหาความปลอดภัยและโอกาสทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ IOM¹⁸ ที่ระบุว่า จำนวนเด็กในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 40 ในปี 2567 อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าอุปสรรคความกังวลด้านความปลอดภัยเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 42 ในปีเดียวกัน นอกจากนี้ สัดส่วนของเด็กอายุ 6–17 ปีที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษายังคงอยู่ที่ร้อยละ 60 ในปี 2566 และร้อยละ 61 ในปี 2567

ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กหลุดออกจากระบบการศึกษามีหลายปัจจัย นอกจากความกังวลของผู้ปกครองแล้ว ยังรวมถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจและการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้เด็กบางส่วนต้องออกจากการศึกษากลางคัน มีเด็กจำนวนหนึ่งที่เข้าเรียนในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติแต่ไม่สามารถเรียนต่อได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเคลื่อนย้ายตามผู้ปกครองที่เปลี่ยนงาน หรือการเดินทางกลับไปยังเมียนมาในช่วงปิดภาคเรียนและไม่เดินทางกลับมาอีก รวมถึงกรณีการตั้งครกในวัยรุ่น ซึ่งทำให้ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายไม่สามารถเรียนต่อในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติได้ จากการเก็บข้อมูล พบกรณีเด็กวัย 13 และ 15 ปี ในครอบครัวเดียวกันที่ออกจากระบบการศึกษาเพื่อออกไปทำงานหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว เด็กบางคนถูกชักจูงให้ไปทำงานฝั่งเมียนมา ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้เกิดเด็กหลุดออกจากระบบการศึกษาจำนวนหนึ่งในพื้นที่แม่สอด

¹⁶ ISP. Education Access in Crisis: Nearly 7 million children out of school. ที่มา https://ispmyanmar.com/wp-content/uploads/2025/08/ISP-SB2025_002_English.pdf

¹⁷ UNDP. A Generation on the Move. ที่มา <https://www.undp.org/asia-pacific/publications/generation-move>

¹⁸ IOM. IOM THAILAND MULTI-SECTORAL ASSESSMENT OF NEEDS TAK COMPARATIVE REPORT 2023 AND 2024 ใน

<https://reliefweb.int/report/thailand/iom-thailand-multi-sectoral-assessment-needs-tak-comparative-report-2023-and-2024-april-2025>

3.3 สุขภาพและสุขอนามัย

3.3.1 สุขภาพกาย

หอพักของศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติและชุมชนที่เด็กเคลื่อนย้ายอาศัยอยู่ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพแออัด และขาดระบบจัดการขยะและน้ำเสียที่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดการแพร่ระบาดของโรคได้ง่าย เช่น โรคตาแดงซึ่งเคยแพร่ระบาดเกือบทั้งโรงเรียน โรคผิวหนัง และไข้หวัดใหญ่ นอกจากนี้ ยังพบปัญหานักเรียนมีอาการท้องเสียอยู่บ่อยครั้ง อันเนื่องมาจากอาหารในโรงเรียนที่ไม่สะอาดและไม่ถูกสุขลักษณะ นอกจากนี้ ในพื้นที่หอพักหรือชุมชนที่อยู่ใกล้ป่ามีความเสี่ยงโรคไข้เลือดออกหรือมาลาเรีย รวมถึงอันตรายจากสัตว์มีพิษ เช่น งู โดยพื้นที่ดังกล่าวขาดการจัดการด้านความปลอดภัยและความรู้ในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น เด็กที่เพิ่งย้ายเข้ามาใหม่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการตรวจสุขภาพหรือการคัดกรองโรคก่อนเข้าเรียน ส่งผลให้มีความเสี่ยงในการนำโรคติดต่อ เช่น วัณโรค หรือไวรัสต่าง ๆ เข้ามาแพร่กระจายในกลุ่มนักเรียน

นอกจากนี้ ในหอพักของศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติและที่อยู่อาศัยของเด็ก มีปัญหาร่วมกันคือการขาดแคลนน้ำสะอาด อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และอุปกรณ์ด้านสุขอนามัยที่จำเป็น เช่น ผ้าอนามัยสำหรับเด็กผู้หญิง นอกจากนี้ เด็กที่อาศัยอยู่กับผู้ปกครองซึ่งทำงานในภาคเกษตรยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากสารเคมี เนื่องจากจำเป็นต้องใช้น้ำจากพื้นที่แปลงเกษตรที่มีการใช้สารเคมีรุนแรง

3.3.2 สุขภาพจิต

ปัญหาด้านสุขภาพจิตเป็นประเด็นสำคัญที่เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากต้องเผชิญ เด็กหลายคนมีภาวะความเครียดจากการเผชิญเหตุการณ์ความรุนแรงในอดีต โดยเฉพาะเด็กที่เพิ่งเดินทางเข้ามาใหม่หรือเด็กเล็ก ที่มักมีอาการร้องไห้ คิดถึงบ้าน และปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ยาก จากการประเมินสภาพจิตใจเด็กเบื้องต้นขององค์กร Rights Beyond Border เมื่อปี พ.ศ. 2568¹⁹ ผ่านการคัดกรองด้วยแบบประเมินภาวะซึมเศร้า วิดกกังวล และความเครียด (Depression Anxiety Stress Scale: DASS-21) กับเด็กและเยาวชนจำนวน 722 คน อายุระหว่าง 9 – 21 ปี ในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติทั้งหมด 7 แห่งในพื้นที่อำเภอแม่สอด พบว่าภาวะวิตกกังวลเป็นปัญหาที่พบในระดับรุนแรงหรือรุนแรงมาก คิดเป็นร้อยละ 40 ขณะที่ภาวะซึมเศร้าและความเครียดพบในสัดส่วนเท่ากัน คือร้อยละ 17

เมื่อจำแนกตามอายุ เด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปี มีสัดส่วนของภาวะวิตกกังวลในระดับรุนแรงหรือรุนแรงมากสูงถึงร้อยละ 41 ขณะที่กลุ่มอายุ 18 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนร้อยละ 37 ในด้านภาวะความเครียดพบว่ากลุ่มอายุ 18 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนร้อยละ 24 ซึ่งสูงกว่ากลุ่มอายุต่ำกว่า 18 ปีที่มีสัดส่วนร้อยละ 16 ส่วนภาวะซึมเศร้าพบในทั้งสองกลุ่มในสัดส่วนใกล้เคียงกันที่ร้อยละ 17 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเด็กจำนวนมากมีภาวะบอบช้ำทางจิตใจอย่างรุนแรงจากสถานการณ์ความไม่สงบในเมียนมา ที่ทำให้ต้องพลัดพรากจากครอบครัว หรือการเผชิญความรุนแรงในพื้นที่ที่อาศัยอยู่

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต²⁰ที่ให้บริการคำปรึกษากับเด็กเคลื่อนย้าย ระบุว่า จากการให้คำปรึกษาพบเด็กที่มีพฤติกรรมทำร้ายตนเอง มีความคิดอยากฆ่าตัวตาย และมีอาการทางจิตเวช เช่น ไม่ชอบเสียงดัง เก็บตัว และไม่ไว้วางใจผู้อื่น เด็กบางคนยังเผชิญความกดดันจากความคาดหวังของครอบครัว หรือจากสภาพแวดล้อมที่เข้มงวด รวมถึงปัญหาครอบครัว เช่น พ่อแม่หย่าร้าง พ่อแม่ติดสุรา และความกังวลเกี่ยวกับสถานะบุคคล เด็กจำนวนมากมีความกลัวว่าจะถูกจับกุมและถูกส่งกลับประเทศต้นทาง ซึ่งยิ่งซ้ำเติมปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มเด็กเคลื่อนย้ายให้ทวีความรุนแรงมากขึ้น

¹⁹ Rights Beyond Border. Mental Health Conditions in MLCs. ที่มา <https://rightsbeyondborder.org/mental-health-conditions-in-mlcs/>

²⁰ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักจิตวิทยาคลินิก ประจำคลินิกเอกชนและโรงพยาบาลแม่สอด วันที่ 7 ธันวาคม 2568

นอกจากนี้ จากข้อมูลขององค์กร Rights Beyond Border ผ่านการทำแบบสอบถามกับเด็กและเยาวชนจำนวน 138 คน ในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ 3 แห่ง ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการปฐมพยาบาลทางจิตใจเบื้องต้น (Psychological First Aid: PFA) ในระหว่างเดือนกันยายนถึงธันวาคมปี 2568 พบว่า เด็กและเยาวชนนำทักษะการจัดการอารมณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อจัดการ กับความรู้สึกคิดถึงบ้าน คิดเป็นร้อยละ 58 การรับมือกับความเครียดจากการเรียน คิดร้อยละ 43 การสนับสนุนเพื่อนที่กำลังเผชิญ ภาวะทุกข์ใจ คิดเป็นร้อยละ 36 และการจัดการความขัดแย้งกับเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 26 จากข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมการให้ความรู้ด้านการปฐมพยาบาลจิตใจเบื้องต้น ไม่เพียงช่วยบรรเทาภาวะด้านจิตสังคมในระยะสั้นเท่านั้น แต่ยัง เสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการนำกลยุทธ์การรับมือที่เหมาะสมไปประยุกต์ใช้กับความท้าทายในชีวิตประจำวัน

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของเด็กเคลื่อนย้าย โดยศูนย์การเรียนรู้เด็กข้าม ชาติบางแห่งมีกฎระเบียบในหอพักที่เข้มงวดเกินไป เช่น การจำกัดการใช้โทรศัพท์เพื่อติดต่อผู้ปกครอง หรือการจัดตารางกิจกรรมที่ แน่นจนเด็กไม่มีเวลาพักผ่อน ส่งผลให้เกิดความเครียดสะสม ขณะเดียวกัน การขาดบริการให้คำปรึกษาเฉพาะทางและล่าช้าที่มี ทักษะด้านจิตวิทยา ถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการบำบัดฟื้นฟูภาวะความเครียด สอดคล้องกับข้อมูลจากภาคการศึกษาที่ระบุว่า ปัญหาสุขภาพจิตทั้งในโรงเรียนไทยและศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 กำลังเป็นปัญหา สำคัญ ขณะที่บุคลากรด้านการแนะแนวและการดูแลสุขภาพจิตยังมีไม่เพียงพอ

3.3.3 การเข้าถึงบริการสุขภาพ

ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่กำหนดให้เด็กชื้อกองทุนประกันสุขภาพหน่วยงานเอกชนในพื้นที่ ซึ่งสามารถใช้ บริการได้ทั้งที่คลินิกแม่ตาวและโรงพยาบาลแม่สอด โดยทั่วไป หากเด็กมีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ครูในศูนย์การเรียนรู้มักพาเด็กไป ยังสถานอนามัยที่อยู่ใกล้ศูนย์การเรียนรู้มากกว่าคลินิกแม่ตาวซึ่งอยู่ไกลออกไป อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิประกันสุขภาพของเอกชน ยังมีข้อจำกัดในกรณีที่การรักษาพยาบาลเกินวงเงิน หรือจำเป็นต้องรับการรักษาที่มีค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งประกันไม่สามารถครอบคลุมได้ นอกจากนี้ ยังพบว่าเด็กที่มีอาการเจ็บป่วยรุนแรงหรือฉุกเฉินมีปัญหาในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ โดยเฉพาะกรณีฉุกเฉินที่มัก ถูกมองข้ามจากครูผู้ดูแล ตัวอย่างเช่น มีกรณีเด็กมีอาการปวดท้องอย่างรุนแรง แต่การนำส่งโรงพยาบาลล่าช้า ใช้เวลาประมาณ 1-1.30 ชั่วโมง เนื่องจากครูไม่สามารถนำไปส่งโรงพยาบาลได้นั้นเนื่องจากมาจากปัญหาส่วนตัว และมีทัศนคติเชิงลบต่อเด็กที่เจ็บป่วย อีกทั้งยังมีกรณีที่ครูไม่ต้องการพาเด็กไปยังคลินิกแม่ตาวซึ่งอยู่ไกลออกไป สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความปลอดภัยด้านสวัสดิ ภาพของเด็กเคลื่อนย้ายอย่างชัดเจน

3.3.4 โภชนาการ

การบริโภคอาหารที่ไม่มีคุณภาพหรือมีปริมาณไม่เพียงพอเป็นปัญหาที่พบในบางศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติและที่พัก อาศัยของเด็กเคลื่อนย้าย อาหารที่ได้รับมักขาดคุณค่าทางโภชนาการที่เหมาะสมตามช่วงวัยของเด็ก บางศูนย์การเรียนรู้จัดอาหารให้ เพียงวันละ 2 มื้อ คือมื้อเช้าและมื้อเย็น โดยไม่มีอาหารกลางวัน ส่งผลให้เด็กที่ไม่มีเงินต้องอดอาหารในบางมื้อ นอกจากนี้ อาหารที่ จัดให้มักมีคุณภาพต่ำและไม่เพียงพอ มีเมนูซ้ำเดิมในแต่ละวัน เช่น พักทอง ปลากระป๋อง และถั่วเหลือง ในบางกรณีมีการใช้ เนื้อสัตว์ที่ไม่สด หรือใช้กระดุกไก่แทนเนื้อสัตว์ การจัดการครัวขาดมาตรฐานด้านความสะอาด และมีการปรุงอาหารที่ไม่ถูก สุขลักษณะ ส่งผลให้เด็กมีอาการท้องเสียหรือเจ็บป่วยได้ง่าย

3.4 การแสวงประโยชน์และความรุนแรงในเด็กเคลื่อนย้าย

การแสวงประโยชน์และความรุนแรงที่เด็กเคลื่อนย้ายในแม่สอดเผชิญนั้นมีหลากหลายรูปแบบและซับซ้อน ทั้งจากบุคคลใกล้ชิด ผู้ดูแล สภาพแวดล้อม และกระบวนการเข้าเมือง โดยมีรูปแบบที่สำคัญ ได้แก่

3.4.1 การถูกชักชวนเข้าสู่ธุรกิจสแกมเมอร์ และคาสีโนในฝั่งเมียนมา

แม้จะไม่มีข้อมูลว่ามีการชักชวนเด็กให้ทำงานในธุรกิจนี้โดยตรง แต่จากการสัมภาษณ์พบว่า มีเด็กและเยาวชนที่จบการศึกษาจากศูนย์การเรียนหรือออกจากคันทัน ถูกชักชวนให้ไปทำงานในฝั่งเมียนมา เช่น ขเวโกโก ในธุรกิจสแกมเมอร์และคาสีโนผ่านการชักจูงจากนายหน้าชาวเมียนมาที่เข้ามาในชุมชนฝั่งไทย เพื่อชักชวนวัยรุ่นและวัยทำงานโดยอ้างว่าจะให้ค่าตอบแทนสูง โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงที่ไม่จำเป็นต้องมีหน้าตาดีมาก แต่ขอให้ สื่อสารได้หลายภาษา เช่น ไทย เมียนมา กะเหรี่ยงและอังกฤษได้

จากการสัมภาษณ์พบว่า มีกรณีที่มีผู้ปกครองพาเด็กมาลาออกจากโรงเรียนและระบุว่าพาเด็กไปเรียนการใช้คอมพิวเตอร์ในฝั่งเมียนมาเพื่อไปทำงานในคาสีโน ซึ่งกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้ปกครองนั้นมองข้ามความเสี่ยงต่างๆ แต่มีเป้าหมายเรื่องรายได้เป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีกรณีของเด็กผู้หญิงอายุประมาณ 13-15 ปี ที่หนีออกจากบ้านเนื่องจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและระบุว่าอยากข้ามฝั่งไปทำงานฝั่งเมียนมาเพื่อหนีปัญหาครอบครัว กลุ่มนี้จึงมีความเสี่ยงสูงที่จะถูกชักจูงหรือพาไปทำงานในฝั่งเมียนมาได้ง่าย

3.4.2 ความรุนแรงในครอบครัว

ความเครียดจากปัญหาเศรษฐกิจส่งผลให้มีการทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว และกลายเป็นปัจจัยที่กระทบต่อสภาพจิตใจของเด็ก กรณีความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับเด็กที่อยู่กับญาติหรือคนรู้จักเป็นกรณีความรุนแรงที่พบมากในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ เด็กมักจะเป็นเป้าหมายในการถูกใช้ความรุนแรงจากญาติ หรือคนรู้จัก หากคนเหล่านี้มีความเครียด บ่อย หรือเมาสุรา เช่น มีกรณีเด็กชายย้ายออกจากบ้านป่าเพราะทนไม่ไหวที่ถูกลุงและป้าด่าเรื่องงานบ้านอย่างรุนแรงในเวลาป่าไม่สบายหรือลุงเมา การทะเลาะเบาะแว้งของครอบครัวญาติ ส่งผลกระทบต่อจิตใจเด็กเช่นกัน และหากพ่อแม่ของเด็กส่งเงินมาไม่ทันหรือไม่พออาจเกิดปัญหาความขัดแย้งกับญาติหรือคนรู้จักได้

การละเมิดทางเพศในเด็กยังคงเป็นปัญหาสำคัญ จากสถิติการให้ความช่วยเหลือผู้ถูกกระทำความรุนแรงของศูนย์พึ่งได้ (One Stop Crisis Center: OSCC) โรงพยาบาลแม่สอด ระหว่างเดือนมกราคมถึงธันวาคม ประจำปี 2568 พบว่า ร้อยละ 43 ของผู้เข้ารับบริการทั้งหมด 98 คน เป็นเด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า 25 ปี ในที่นี้เป็นเด็กและเยาวชนสัญชาติเมียนมา ไทย และจีน จำนวน 42 คน นอกจากนี้ ในจำนวนเด็กและเยาวชน 42 คนดังกล่าว พบว่า 25 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 60 เป็นเด็กเคลื่อนย้ายจากเมียนมา และ 12 คนใน 25 คน นี้ถูกละเมิดทางเพศ โดยร้อยละ 83 เป็นเด็กผู้หญิง และร้อยละ 17 เป็นเด็กผู้ชาย และผู้รับบริการที่มีอายุน้อยที่สุดมีอายุเพียง 2 ปี

3.4.3 ความรุนแรงในศูนย์การเรียนและหอพักศูนย์การเรียน

จากการเก็บข้อมูลพบว่า มีนักเรียนชายที่มีความหลากหลายทางเพศถูกครูผู้ชายในศูนย์การเรียนกระทำความผิดกรรมทางเพศต่างๆที่ไม่เหมาะสม ทำให้นักเรียนรู้สึกไม่ปลอดภัยจนต้องย้ายออกจากหอพัก ข้อมูลที่ได้รับจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดตาก พบว่า ในจำนวนผู้ที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศประมาณ 20 ราย มีผู้ถูกกระทำเป็นผู้ชายจำนวน 7 ราย อย่างไรก็ตามแม้จะมีการให้ความรู้ด้านการคุ้มครองเด็กแก่ครูในสถานศึกษา แต่การขาดนโยบายด้านการจัดการปัญหาการคุ้มครองเด็กในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติของหน่วยงานภาครัฐ กลายเป็นช่องว่างสำคัญของการแสวงประโยชน์และการละเมิดทางเพศเด็กนักเรียนในศูนย์การเรียน

นอกจากนี้ ความรุนแรงในศูนย์การเรียนมักเกิดจากขาดกระบวนการคัดกรองครูหรือผู้ดูแลที่เหมาะสม ส่งผลให้เด็กที่ตกเป็นเหยื่อไม่กล้ารายงานหรือแจ้งเหตุเพื่อขอความช่วยเหลือ เนื่องจากเกรงว่าจะสูญเสียโอกาสทางการศึกษา ในบางกรณีมีการแจ้งเหตุล่าช้า และเมื่อเกิดการล่วงละเมิดเด็กและผู้ปกครองหลายรายเลือกที่จะไม่ดำเนินคดี เพราะกังวลว่าจะกระทบต่อการศึกษาหรือต้องย้ายออกจากพื้นที่

3.4.4 ความรุนแรงต่อจิตใจ

เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากที่เดินทางเข้ามาภายหลังรัฐประหารในประเทศไทยต้องเผชิญกับเหตุการณ์ความรุนแรงหรือสถานการณ์เลวร้ายในอดีต ส่งผลให้เกิดภาวะบอบช้ำทางจิตใจ เด็กบางรายมีพฤติกรรมทำร้ายตนเอง ไม่ชอบเสียงดัง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น หรือแยกตัวเงียบ เด็กส่วนใหญ่เผชิญความเครียดและความกังวลเกี่ยวกับอนาคต การเรียนรู้ สถานะทางการเงิน และความปลอดภัย ขณะที่เด็กที่เพิ่งเข้ามาใหม่มักมีปัญหาในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อม คิดถึงบ้าน และมีภาวะซึมเศร้า

นอกจากนี้ ยังพบว่ามีครูที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในศูนย์การเรียนบางแห่ง ส่งผลให้เกิดความรุนแรงต่อเด็กนักเรียน เช่น กรณีครูเมาสุราและก่อเหตุทะเลาะวิวาทชกต่อยกับนักเรียนในหอพัก หรือกรณีครูลงโทษนักเรียนเกินกว่าเหตุ และการใช้คำพูดที่รุนแรงและดูถูกเด็ก

บทที่ 4 ปัญหาและข้อท้าทายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่แม่สอด

4.1 ด้านการปกป้องคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้าย

เด็กเคลื่อนย้ายเผชิญความรุนแรงในหลายรูปแบบ ทั้งการถูกล่วงละเมิดทางเพศจากบุคคลที่บ้านและโรงเรียน การทำร้ายร่างกาย รวมถึงการแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบแรงงานเด็ก การค้ามนุษย์ การเร่ร่อนขอทาน และการถูกทอดทิ้งละเลย ผู้กระทำมักเป็นบุคคลใกล้ชิดหรือผู้ที่เด็กต้องพึ่งพิง ทำให้การร้องเรียนหรือดำเนินคดีเป็นไปได้ยากมีหลายกรณีที่เด็กตกอยู่ในวงจรความรุนแรงซ้ำซ้อน โดยเฉพาะในครอบครัวที่มารดามีภาวะพึ่งพิงสูงและต้องอาศัยสามี ซึ่งอาจกลายเป็นผู้กระทำความรุนแรง เด็กจำนวนมากพึ่งพิงสถานศึกษาและผู้ปกครองด้านที่อยู่อาศัยและการศึกษา จึงไม่กล้าแจ้งความเพราะเกรงว่าจะสูญเสียโอกาสในชีวิต บางรายถูกข่มขู่หรือหวาดกลัว และบางกรณีไม่ตระหนักว่าสิ่งที่เกิดขึ้นคือความรุนแรงหรือเข้าใจผิดว่าเป็นการแสดงความรัก

ที่สำคัญคือการศึกษาครั้งนี้พบว่า มีเด็กผู้ชายที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศในสถานศึกษาจำนวนมาก โดยเด็กหลายรายจำยอมอยู่ในสถานการณ์การถูกกระทำเพราะไม่กล้าสูญเสียโอกาสทางการศึกษาและการทำงาน โดยเด็กกลุ่มนี้มักมีบาดแผลทางจิตใจสูง แสดงออกผ่านพฤติกรรมทำร้ายตนเอง ความก้าวร้าว การเก็บตัว หรือพฤติกรรมเรียกร้องความสนใจ ซึ่งทำให้การสร้างความไว้วางใจและการบำบัดฟื้นฟูเป็นไปได้ยาก เด็กผู้ชายจำนวนมากไม่กล้าขอความช่วยเหลือเนื่องจากความอับอายและความรู้สึกอับอายกับบทบาททางเพศที่สังคมคาดหวัง

นอกจากนี้ ข้อท้าทายในการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่อำเภอแม่สอด ยังสะท้อนออกมาในรูปแบบปัญหาเชิงโครงสร้างทางนโยบายที่ส่งผลให้เกิดช่องว่างในทางปฏิบัติ เช่น

4.1.1 การประสานงานและการดำเนินงานเพื่อคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้าย

- **หน่วยงานภาครัฐยังขาดการประสานงานและการส่งต่อข้อมูลอย่างเป็นระบบ**

จากการเก็บข้อมูลพบว่า ไม่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบกรณีการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายที่ถูกละเมิดอย่างชัดเจน ส่งผลให้เด็กไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างทันท่วงทีและต่อเนื่อง อย่างเช่นกรณีการละเมิดเด็กในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติที่หน่วยงานที่มีหน้าที่ประสานงานศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติระบุว่าไม่มีอำนาจตามกฎหมายในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อเด็กในศูนย์การเรียนรู้ ขณะที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดระบุว่า การช่วยเหลือต้องอาศัยอำนาจของหน่วยงานที่ดูแลศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งส่งผลให้เด็กที่อยู่ในสถานศึกษาและมีภาวะพึ่งพิงด้านการศึกษาและที่อยู่อาศัยกับผู้กระทำความผิดมักถ่วงท้วงหรือกลับคำให้การเนื่องจากกลัวจะกระทบความสัมพันธ์ของครูหรือผู้บริหาร และกังวลว่าการดำเนินคดีจะส่งผลต่ออนาคตของเด็ก ความไม่ชัดเจนด้านอำนาจหน้าที่ระหว่างหน่วยงานดังกล่าว ส่งผลให้เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและการคุ้มครองได้อย่างแท้จริง

- **การบูรณาการงานของหน่วยงานภายใต้กระทรวงเดียวกัน**

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ยังมีข้อจำกัดในการบูรณาการการทำงานร่วมกัน เช่น กรณีเด็กเร่ร่อนหรือคนเร่ร่อนที่มีเด็กอยู่ด้วย เป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและทับซ้อนหลายมิติ ทั้งการทอดทิ้งเด็ก ความรุนแรงในครอบครัว และการที่ผู้ปกครองไม่สามารถดูแลเด็กหลายคนในครอบครัวเดียวกันได้ บ้านพักเด็กและครอบครัว (บพด.) มักเป็นหน่วยงานหลักที่รับแจ้งและรับตัวเด็กจากองค์กรเครือข่าย ตำรวจ หรือสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง โดยใช้แนวทางไม่แยกเด็กออกจากครอบครัวหากสามารถทำงานร่วมกับผู้ปกครองได้ และหากผู้ปกครองยอมรับเงื่อนไข บพด. จะประสานเครือข่ายในพื้นที่เพื่อสนับสนุนสิ่งของหรืออาชีพให้ครอบครัวสามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างไรก็ตาม หากผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ หรือมีพฤติกรรมเดิมซ้ำ เช่น การตีดูถูกร่างกายและกลับมาเร่ร่อนอีก บพด. จำเป็นต้องแยกเด็กออกจากครอบครัวและดำเนินคดีผู้ปกครองในข้อหาละเลยทอดทิ้ง ในกรณีเด็กต่างชาติที่ผู้ปกครองถูกดำเนินคดี สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองจะใช้แนวปฏิบัติในการไม่กักเด็กไว้ในห้องกัก แต่ส่งต่อให้ บพด. ดูแล

จากนั้น บพด. จะประสานงานเพื่อส่งเด็กกลับประเทศต้นทางหรือส่งต่อไปยังสถานรองรับอื่น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานอื่นมักมองว่ากรณีเด็กเร่ร่อนเป็นความรับผิดชอบของ บพด. เพียงหน่วยงานเดียว ทั้งที่เด็กอาจไม่ใช่ผู้ประสบปัญหาหลัก ส่งผลให้เกิดภาระด้านงบประมาณและกำลังคนของ บพด. ขณะที่ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งซึ่งมีหน้าที่ดูแลปัญหาคนเร่ร่อนขอทานกลับไม่มีบทบาทร่วมในการจัดการกรณีเหล่านี้ จากสถานการณ์ดังกล่าว การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานรัฐด้วยกัน และระหว่างรัฐกับภาคเอกชน จึงเป็นความท้าทายสำคัญในกระบวนการคุ้มครองเด็กในพื้นที่แม่สอด

- **การทำงานเชิงรับและการขาดแผนยุทธศาสตร์**

การดำเนินงานด้านการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายส่วนใหญ่ยังเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ขาดแผนยุทธศาสตร์ระยะยาวและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนจากกระทรวงหลัก หน่วยงานต่าง ๆ มักดำเนินงานในลักษณะการตอบสนองเป็นรายกรณี โดยไม่มีกรอบกลยุทธ์หรือระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้การป้องกันและการรับมือกับปัญหาเชิงโครงสร้างทำได้อย่างจำกัด การขาดทิศทางที่ชัดเจนจากส่วนกลาง ทำให้การทำงานในระดับพื้นที่ขาดแนวทางในการปกป้องคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายที่ชัดเจน นอกจากนี้ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กซึ่งมีจำกัดยังขาดอำนาจตัดสินใจในบางกรณี

- **สถานรองรับภาคเอกชนในพื้นที่ก็มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และศักยภาพ**

สถานรองรับของเอกชนไม่สามารถรองรับเด็กกลุ่มเฉพาะ เช่น เด็กพิการ เด็กที่มีปัญหาพฤติกรรม หรือเด็กต่างชาติได้อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะในช่วงปิดภาคเรียนที่เด็กจากโรงเรียนประจำต้องเข้ามาพักชั่วคราว แม้จะมีความพยายามผลักดันให้สถานรองรับเอกชนจัดแจ้งตามกฎหมาย แต่มาตรฐานที่กำหนด เช่น การต้องมีอาคารเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง และผู้ดูแลต้องมีสัญชาติไทย กลับเป็นอุปสรรคต่อสถานรองรับในพื้นที่ชายแดน ส่งผลให้ขาดเครือข่ายสถานรองรับทั้งระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้ การขาดแคลนล่ามยังเป็นอุปสรรคสำคัญ เนื่องจากเด็กและผู้ปกครองจำนวนมากไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ทำให้การซักประวัติและการให้ความช่วยเหลือโดยเจ้าหน้าที่รัฐและบุคลากรทางการแพทย์เป็นไปได้ยาก ต้องพึ่งพาโปรแกรมแปลภาษา หรือล่ามภาคเอกชนซึ่งมีจำนวนจำกัด

- **การขาดข้อมูลและระบบติดตามที่มีประสิทธิภาพ**

ขณะนี้ยังไม่มีระบบสำรวจประชากรเด็กเคลื่อนย้ายแบบบูรณาการที่ชัดเจน ข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ ถูกจัดเก็บแบบแยกส่วนและไม่เชื่อมโยงกัน ทำให้ยากต่อการติดตามและการให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ข้อมูลที่มีอยู่มักมีจำกัดหรือเป็นเพียงข้อมูลทั่วไป ส่งผลให้ไม่สามารถประเมินสถานการณ์ที่แท้จริงของเด็ก และไม่สามารถวางแผนการป้องกันหรือการช่วยเหลือได้อย่างตรงจุด

- **ข้อจำกัดด้านการประสานงานระหว่างประเทศ**

ในกรณีเด็กที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง ยังไม่มีแนวทางการส่งต่อข้ามประเทศที่ชัดเจน ส่งผลต่อการปฏิบัติงานและภาระงบประมาณในการดูแลรายกรณี ภายหลังรัฐประหารในเมียนมา การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานรัฐของเมียนมาทำได้ยาก ทำให้การส่งเด็กกลับสู่ครอบครัวหรือการประสานความช่วยเหลือทำได้ยาก และต้องพึ่งพางองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่เป็นรายกรณี

- **ข้อจำกัดด้านงบประมาณ สถานที่ และบุคลากร**

โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) ศูนย์พึ่งได้ (OSCC) ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว (MECC) และบ้านพักเด็กและครอบครัว ประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรและงบประมาณเมื่อเทียบกับปริมาณและความซับซ้อนของปัญหา เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดชอบงานหลายด้านเกินกำลัง ส่งผลให้การเข้าถึงเด็กเพื่อการคุ้มครองเป็นไปได้ล่าช้าและไม่ทั่วถึง กรณีของบ้านพักเด็กและครอบครัวมีเจ้าหน้าที่ส่งเคราะห์คุ้มครองเด็กเพียง 4

คนสำหรับดูแลทั้งจังหวัด รวมถึงเด็กไทย ซึ่งไม่เพียงพอต่อจำนวนเด็กเร่ร่อนและเด็กข้ามชาติที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ สถานรองรับยังมีข้อจำกัดด้านจำนวนเตียง บุคลากร และที่ตั้งซึ่งอยู่ห่างไกลจากอำเภอแม่สอด ทำให้สถานแรกรับชั่วคราวสำหรับกรณีฉุกเฉินไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มปัญหา

4.1.2 ข้อท้าทายด้านกฎหมายและนโยบาย

- **นโยบายและกฎหมายที่ยืดโยงการคุ้มครองเด็กกับสถานะบุคคลทางกฎหมาย**

จากนโยบายนี้ส่งผลให้เด็กเคลื่อนย้ายถูกจำกัดการเข้าถึงสิทธิและบริการพื้นฐาน และไม่ได้ถูกมองในฐานะเจ้าของสิทธิอย่างเท่าเทียม ทำให้การคุ้มครองและการช่วยเหลือไม่ครอบคลุม ในทางปฏิบัติหน่วยงานรัฐหลายแห่งมีข้อจำกัดด้านนโยบายโดยกำหนดแนวทางการดำเนินงานเฉพาะกับบุคคลสัญชาติไทย ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเผชิญกับข้อท้าทายและข้อจำกัดในการให้ความช่วยเหลืออย่างเหมาะสมตามหลักสิทธิเด็ก

- **การบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นมิตรกับเด็ก**

แม้จะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ แต่การบังคับใช้กฎหมายยังไม่ละเอียดการใช้แนวคิดผู้เสียหายเป็นศูนย์กลางโดยเฉพาะในกรณีเด็กที่ไม่มีเอกสารสถานะบุคคลตามกฎหมาย กระบวนการคุ้มครองพยานและผู้เสียหายที่ยังขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้เด็กและผู้ปกครองมักยกเลิกการดำเนินคดีหรือกลับคำให้การเนื่องจากความเกรงกลัว การมีภาวะพึ่งพิง และความกลัวอิทธิพลของผู้กระทำผิด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นครูหรือผู้มีอำนาจ เด็กและครอบครัวยังมีความกังวลเรื่องการถูกส่งตัวกลับประเทศต้นทางเนื่องจากสถานะการเข้าเมืองที่ผิดกฎหมาย หรือการสูญเสียโอกาสทางการศึกษาและการทำงาน เนื่องจากเป้าหมายหลักคือการได้ศึกษาต่อ นอกจากนี้ ในหลายกรณีพยานหลักฐานไม่เพียงพอ หรือผู้เสียหายไม่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อคดี ส่งผลให้ศาลยกฟ้อง หรือบางกรณีมีการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยแทนการดำเนินคดีทางกฎหมาย หรือมีการตกลงให้เด็กไม่เอาความ แม้ว่าผู้กระทำผิดจะถูกจับกุมแล้วก็ตาม

4.2 ด้านการศึกษา

4.2.1 ปัญหาด้านค่าใช้จ่ายและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

ค่าเล่าเรียนในศูนย์ การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ ที่เพิ่มสูงขึ้นสวนทางกับคุณภาพชีวิตของเด็ก ซึ่งจากเดิมประมาณ 15,000 บาท เป็น 20,000–30,000 บาทต่อปี และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนอกจากค่าเล่าเรียนแล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าหอพัก ค่าเอกสาร และค่าครองชีพในชีวิตประจำวัน เหล่านี้กลายเป็นภาระอย่างมากสำหรับครอบครัวที่มีรายได้น้อย ซึ่งผู้ปกครองของเด็กเคลื่อนย้ายส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นแรงงานรายวัน มีรายได้ไม่แน่นอนเฉลี่ยประมาณ 200–250 บาทต่อวัน อย่างไรก็ตาม ขณะเดียวกัน ผู้ปกครองที่อยู่ในประเทศเมียนมาต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ความรุนแรง และภัยพิบัติที่อยู่ในภาวะวิกฤติ แรงกดดันทางเศรษฐกิจ รวมถึงการชักจูงจากเพื่อนหรือกลุ่มมิจฉาชีพ ทำให้เด็กบางส่วนตัดสินใจออกจากระบบการศึกษาเพื่อไปทำงานหารายได้ ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการถูกแสวงหาประโยชน์หรือการค้ามนุษย์ นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นไม่ได้สะท้อนถึงคุณภาพชีวิตและการศึกษาของเด็กที่ดีขึ้น เด็กจำนวนหนึ่งไม่ได้รับเครื่องแบบนักเรียน ไม่ได้รับอาหารที่คุณภาพเหมาะสมตามหลักโภชนาการ หรือได้รับอาหารเพียงวันละสองมื้อ

4.2.2 คุณภาพการศึกษาและหลักสูตร

ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาตินั้นไม่มีสถานะทางกฎหมาย เนื่องจากการใช้หลักสูตรที่ไม่ได้รับการรับรองจากกระทรวงศึกษาธิการไทย ส่งผลให้วุฒิการศึกษาที่เด็กได้รับไม่ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่น เด็กที่จบจากศูนย์การเรียนรู้ โดยเฉพาะเด็กที่ไม่เอกสารประจำตัวจะมีปัญหาในการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย เด็กจำนวนมากต้องพึ่งพาการสอบ GED ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง หรือหลักสูตรเฉพาะอย่าง AMALA ซึ่งยังอยู่ในระยะโครงการนำร่อง

นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในศูนย์การเรียนยังมีอยู่อย่างจำกัดและไม่มีประสิทธิภาพมากเพียงพอ ส่งผลให้เด็กจำนวนมากไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อจบการศึกษาแล้วจึงประสบปัญหาในการเข้าสู่ตลาดแรงงานในประเทศไทย หรือไม่สามารถศึกษาต่อในระบบการศึกษาของไทย เช่น การศึกษานอกโรงเรียน หรือ กศน. หรือ สถาบันการศึกษาอื่น ๆ ได้ ทำให้เด็กที่ต้องพำนักอยู่ในประเทศไทยเผชิญข้อจำกัดด้านการสื่อสารและการปรับตัวในระยะยาว

ศูนย์การเรียนส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่มีความหลากหลาย รวมถึงการขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาไทย และนักจิตวิทยา รวมถึงทรัพยากรด้านการเรียนการสอนที่ไม่เพียงพอ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เหมาะสม บางศูนย์การเรียนมีหลักสูตรการเรียนการสอนไม่มีความยืดหยุ่นและขาดความหลากหลาย ไม่สามารถตอบสนองต่อความสนใจหรือเป้าหมายด้านอาชีพของเด็กได้อย่างเหมาะสม

4.2.3 ปัญหาเชิงระบบและนโยบาย

- **การรับรองสถานะของศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ**

ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติจำนวนมากไม่สามารถจดทะเบียนเป็นโรงเรียนเอกชนได้ เนื่องจากติดข้อจำกัดด้านกฎระเบียบที่ไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ชายแดน เช่น ผู้ขอใบอนุญาตต้องมีสัญชาติไทย ต้องมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และต้องปฏิบัติตามมาตรฐานอาคารสถานที่ที่มีค่าใช้จ่ายสูงเกินกว่างบประมาณของศูนย์การเรียน และเมื่อศูนย์การเรียนไม่ได้รับรองจากภาครัฐ จึงไม่สามารถของบประมาณสนับสนุนรายหัวได้ เนื่องจากการจัดสรรงบประมาณของรัฐจะยึดโยงกับสถานะบุคคลของเด็กในระบบทะเบียนราษฎร ส่งผลให้ทรัพยากรด้านค่าใช้จ่ายสำหรับครู อาหารกลางวัน และอุปกรณ์การเรียนไม่เพียงพอ ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติส่วนใหญ่จึงต้องพึ่งพางบประมาณจากองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง ส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติหลายแห่งเผชิญกับวิกฤตทางการเงิน และจำเป็นต้องผลัดภาระค่าใช้จ่ายไปยังผู้ปกครอง หรือปรับลดคุณภาพอาหารและสวัสดิการของเด็ก

- **ปัญหาด้านการขาดการบูรณาการระบบข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับเด็กข้ามชาติ**

ข้อมูลของเด็กเคลื่อนย้ายในปัจจุบันถูกจัดเก็บแยกตามหน่วยงาน เช่น สพฐ. ตชด. กศน. องค์กรเอกชน และ MECC โดยไม่มีการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างกัน ส่งผลให้ไม่สามารถทราบจำนวนเด็กที่แท้จริง และเด็กบางรายมีรายชื่อซ้ำซ้อน ขณะที่บางรายหลุดออกจากระบบโดยไม่มีการติดตาม นอกจากนี้ กระบวนการออกรหัส G-Code เพื่อให้เด็กเข้าสู่ระบบการศึกษายังมีช่องว่าง เช่น เมื่อเด็กย้ายพื้นที่ รหัสไม่ถูกส่งต่อ หรือเจ้าหน้าที่บางพื้นที่ขาดความเข้าใจในระเบียบหรือมีการเลือกปฏิบัติ ส่งผลให้เด็กสูญเสียสิทธิในการเข้าถึงการศึกษา

- **ปัญหาด้านนโยบายความมั่นคงที่ไม่สอดคล้องกับสิทธิด้านการศึกษา**

แม้มติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจะเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนเข้าถึงการศึกษาได้ แต่ในทางปฏิบัติ นโยบายด้านความมั่นคงมักถูกนำมาใช้ในการจำกัดสิทธิของเด็กข้ามชาติ เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการหรือฝ่ายปกครองบางพื้นที่ยังมองว่าเด็กข้ามชาติเป็นภาระหรือเป็นภัยต่อความมั่นคง ส่งผลให้เด็กที่ไม่มีเอกสารแสดงตนหรือบัตรประจำตัวถูกจำกัดการเดินทางข้ามอำเภอเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม เช่น การแข่งขันทักษะทางวิชาการหรือการทัศนศึกษา ซึ่งทำให้เด็กสูญเสียโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

- **การขาดกลไกคุ้มครองเด็กในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ**

ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติยังขาดกลไกในการตรวจสอบและคัดกรองบุคลากรที่ทำงานกับเด็กอย่างเข้มข้น แม้จะมีนโยบายด้านความปลอดภัย แต่การบังคับใช้นโยบายและการติดตามผลยังเป็นข้อท้าทายที่สำคัญ เนื่องจากศูนย์การเรียนเหล่านี้ไม่ได้รับการรับรองจากภาครัฐ จึงไม่มีกระบวนการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมหรือประวัติสุขภาพจิตของครูอาสาสมัครอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการแสวงหาผลประโยชน์ หรือกระทำการล่วงละเมิดเด็ก และเมื่อเกิดเหตุความรุนแรงหรือการละเมิดในศูนย์การเรียน

เรียนรู้เด็กข้ามชาติ หน่วยงานของรัฐมักระบุว่าไม่มีอำนาจโดยตรงในการสั่งปิดหรือดำเนินการลงโทษบุคลากร เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้ไม่ได้อยู่ในสังกัด ขณะที่หน่วยงานอื่นอาจมองว่าไม่ใช่อำนาจหน้าที่ของตน ส่งผลให้การแก้ไขปัญหาล่าช้าและไม่สามารถระบุหน่วยงานรับผิดชอบได้อย่างชัดเจน

- **ข้อจำกัดของศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว (MECC)**

ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว (MECC) ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นกลไกประสานงานรองรับความจำเป็นในการจัดการปัญหาการศึกษาของเด็กข้ามชาติในพื้นที่ชายแดน และมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เด็กข้ามชาติเข้าถึงการศึกษา อย่างไรก็ตาม MECC ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านการรับรองทางกฎหมาย อำนาจตามกฎหมายที่แท้จริง รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและกำลังคน

4.3 ด้านสุขภาพ

4.3.1 การตั้งครุภัณฑ์ในวัยรุ่นและความรุนแรง

จากการเก็บข้อมูล พบแนวโน้มการตั้งครุภัณฑ์ในวัยรุ่นเพิ่มสูงขึ้น โดยปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือการที่เด็กหญิงจำนวนมากต้องเผชิญกับความรุนแรงภายในครอบครัว เช่น ความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงระหว่างพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง ส่งผลให้เด็กหญิงบางรายพยายามหลีกเลี่ยงออกจากสภาพแวดล้อมดังกล่าว และไปอาศัยอยู่กับเพื่อนชาย หรือออกมาเช่าที่พักอาศัยร่วมกับเพื่อนชาย และเมื่อเกิดการตั้งครุภัณฑ์มักปกปิดผู้ปกครอง นอกจากนี้ ยังพบกรณีเด็กหญิงและเด็กชายที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศมีโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ส่งผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรง บางกรณีเด็กมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน โดยมองว่าการถูกละเมิดจากบุคคลในครอบครัวเป็นเรื่องปกติ เด็กกลุ่มนี้มักอยู่ในภาวะจำยอม และมีความพึ่งพิงต่อผู้กระทำซึ่งเป็นคนใกล้ชิด ทำให้ไม่สามารถรายงานเหตุการณ์ต่อผู้อื่นได้ อีกทั้งยังมีกรณีที่เด็กถูกข่มขู่ ไม่รู้จักหน่วยงานที่สามารถให้ความช่วยเหลือ หรือเลือกแจ้งเหตุเมื่อเวลาผ่านไปเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ส่งผลให้การเข้าถึงกลไกคุ้มครองเด็กเป็นไปอย่างล่าช้า เด็กบางรายเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตั้งครุภัณฑ์ล่าช้า ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อสุขภาพของเด็กที่ตั้งครุภัณฑ์ เห็นได้ว่าเด็กเคลื่อนย้ายส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านการคุมกำเนิดและยังเข้าไม่ถึงอุปกรณ์คุมกำเนิด ซึ่งมีสาเหตุดังนี้

- การไม่มีสถานะทางกฎหมายและเอกสาร เด็กและผู้ปกครองจำนวนมากไม่มีเอกสารแสดงตนที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความกลัวและลังเลที่จะเข้าถึงบริการสาธารณสุข เพราะเกรงกลัวการถูกจับกุมหรือผลักดันกลับ เป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและอุปกรณ์คุมกำเนิด
- การขาดพื้นที่ปลอดภัย โรงเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้บางแห่งอาจยังไม่เป็นพื้นที่ปลอดภัยอย่างแท้จริง มีกรณีการล่วงละเมิดทางเพศที่เกิดขึ้นภายในศูนย์การเรียนรู้โดยครูหรือผู้ดูแลเอง ทำให้เด็กขาดความไว้วางใจในการขอความช่วยเหลือ และเด็กจำนวนมากตกอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกละเมิดทางเพศ ซึ่งเด็กหลายคนตกอยู่ในภาวะพึ่งพิงผู้ใหญ่ที่อาจแสวงหาประโยชน์ ทำให้ไม่สามารถตัดสินใจเรื่องสุขภาพของตนเองได้ และการเข้าถึงช่องทางในการขอความช่วยเหลือและการคุมกำเนิดยากมากสำหรับเด็กกลุ่มนี้
- การขาดการเข้าถึงการศึกษาที่ครอบคลุม แม้มีการพยายามให้เด็กเข้าสู่ระบบการศึกษา แต่หลักสูตรและเนื้อหาอาจยังไม่ครอบคลุมถึงสุขภาวะทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ที่เหมาะสมกับวัยและบริบทของเด็กเคลื่อนย้าย และในสภาพแวดล้อมที่เด็กและครอบครัวต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด การศึกษาเรื่องสุขภาวะทางเพศมักถูกลดความสำคัญลง และแม้บางบริการจะเข้าถึงได้ แต่ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หรือค่าบริการบางอย่างก็เป็นภาระสำหรับครอบครัวที่มีรายได้น้อย นอกจากนั้นการย้ายถิ่นฐานบ่อยครั้ง ทำให้เด็กไม่สามารถรับบริการสุขภาพได้อย่างต่อเนื่อง หรือยากต่อการติดตามจากเจ้าหน้าที่

- เด็กจำนวนมากมีข้อจำกัดทางภาษา ทำให้การสื่อสารและทำความเข้าใจข้อมูลด้านสุขภาพเป็นไปได้ยาก รวมถึงความเชื่อทางวัฒนธรรมบางอย่างที่อาจทำให้เรื่องเพศและการคุมกำเนิดถูกมองข้ามหรือเป็นเรื่องต้องห้ามอุปสรรคทางภาษาเป็นส่วนสำคัญมาก ในกรณีที่สามารถึงเข้าถึงโรงพยาบาลหรือคลินิกได้ การมีล่ามที่ไม่เพียงพหรือไม่เต็มใจที่จะแปลเรื่องละเอียดอ่อนเกี่ยวกับเพศสภาพทำให้เด็กไม่สามารถสื่อสารความต้องการและรับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3.2 ช่องว่างของหลักประกันสุขภาพและการเข้าถึงการรักษาพยาบาล

แม้ประเทศไทยจะมีระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าสำหรับคนไทย แต่ระบบดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมเด็กข้ามชาติและผู้ติดตามอย่างทั่วถึง ปัจจุบัน เด็กเคลื่อนย้ายส่วนใหญ่ใช้ประกันสุขภาพผ่านหน่วยงานเอกชนในพื้นที่ ซึ่งสามารถใช้บริการได้ที่คลินิกแม่ตาวและโรงพยาบาลแม่สอด อย่างไรก็ตาม บางครอบครัวไม่สามารถส่งเบี้ยประกันได้อย่างต่อเนื่อง หรือมีค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ที่เกินวงเงินคุ้มครอง เช่น ค่าตรวจสแกนสมอง หรือค่าทำคลอดในกรณีซับซ้อน ทำให้ไม่สามารถรับการรักษาได้อย่างครบถ้วน ขณะเดียวกัน บัตรประกันสุขภาพสำหรับคนต่างด้าวต้องซื้อเองในราคาประมาณ 1,600–2,000 บาท ซึ่งเป็นภาระสำหรับครอบครัวรายได้น้อยที่มีบุตรหลายคน แม้ M-Fund จะเป็นทางเลือกที่ช่วยบรรเทาปัญหาในระยะหนึ่ง แต่ยังไม่ใช่วิธีการที่มีความยั่งยืน เนื่องจากสิทธิอาจขาดหายเมื่อไม่สามารถส่งเบี้ยประกันได้ หรือวงเงินไม่เพียงพอสำหรับการรักษาโรคร้ายแรง

การเข้าถึงสถานพยาบาลในเขตเมืองแม่สอดเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับเด็กเคลื่อนย้ายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล เช่น พื้นที่ไร่นา หรือศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติรอบนอก การเดินทางต้องอาศัยการเหมารถหรือรถโรงเรียน และหากเกิดเหตุฉุกเฉินในเวลากลางคืนมักไม่สามารถจัดหาพาหนะได้ทันที ในหลายกรณี ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมีราคาสูงจนกลายเป็นอุปสรรคต่อการเข้ารับการรักษาอย่างทันท่วงที เด็กเคลื่อนย้ายที่จำเป็นต้องเข้ารับการรักษาบาดเจ็บฟาดสุขภาพจิตยังประสบปัญหาขาดปัจจัยด้านการเดินทาง หรือขาดผู้ดูแลที่เห็นความสำคัญและสามารถพาไปพบแพทย์ได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การบำบัดฟื้นฟูไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ เด็กและครูผู้ดูแลยังมีข้อจำกัดด้านภาษาในการสื่อสารกับบุคลากรทางการแพทย์ ทำให้ไม่เข้าใจการวินิจฉัยและแนวทางการรักษาอย่างครบถ้วน

4.3.3 งบประมาณของโรงพยาบาลชายแดน

ภายใต้นโยบายด้านมนุษยธรรม โรงพยาบาลของรัฐมีหน้าที่ให้การรักษาผู้ป่วยทุกคน รวมถึงผู้ป่วยต่างชาติที่ไม่มีความสามารถในการชำระค่าใช้จ่าย ส่งผลให้เกิดหนี้สูญหรือค่าใช้จ่ายที่ไม่สามารถเรียกเก็บได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งโรงพยาบาลต้องแบกรับภาระดังกล่าวไว้เอง เด็กกลุ่มที่ไม่มีเอกสารแสดงตน หรือเด็กเร่ร่อน ไม่สามารถเข้าถึงระบบประกันสุขภาพใด ๆ ได้ เมื่อเจ็บป่วยจึงต้องพึ่งพาการซื้อยาเอง หรือการสงเคราะห์จากโรงพยาบาลรัฐและคลินิกแม่ตาว หลายกรณีกลายเป็นหนี้เสีย ส่งผลกระทบต่อสภาพคล่องและงบประมาณในการพัฒนาบริการด้านสาธารณสุข ทั้งนี้ การจัดสรรงบประมาณจากส่วนกลางมักคำนวณจากจำนวนประชากรที่มีทะเบียนราษฎร ขณะที่พื้นที่ชายแดนมีประชากรแฝงจำนวนมาก เช่น แรงงานข้ามชาติและผู้ลี้ภัย ทำให้งบประมาณที่ได้รับไม่สอดคล้องกับภาระงานจริง

4.3.4 ระบบข้อมูลสุขภาพที่ขาดความเชื่อมโยงกัน

ระบบข้อมูลสุขภาพของเด็กข้ามชาติยังขาดความเชื่อมโยง โดยข้อมูลถูกจัดเก็บแยกกันระหว่างโรงพยาบาลของรัฐ แม่ตาวคลินิก และศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ ส่งผลให้ไม่สามารถติดตามประวัติการรักษาและการได้รับวัคซีนได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงไม่สามารถเฝ้าระวังและควบคุมโรคระบาดได้อย่างทันท่วงที ความไม่เชื่อมโยงดังกล่าวก่อให้เกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน เช่น การตรวจคัดกรองซ้ำ หรือในบางกรณีเด็กไม่ได้รับการตรวจเลย อีกทั้งเลขาชีวิตของเด็กละเลยการติดตามสุขภาพอย่างต่อเนื่อง การย้ายที่อยู่อาศัย การเปลี่ยนชื่อ หรือการย้ายศูนย์การเรียนรู้ ส่งผลให้ข้อมูลด้านสุขภาพขาดช่วงและไม่ต่อเนื่อง

4.3.5 ขาดแคลนบุคลากรและการบริการด้านสุขภาพจิต

ในสถานศึกษาและหน่วยงานด้านการศึกษามีบุคลากรที่มีความรู้และความเข้าใจด้านสุขภาพจิตค่อนข้างจำกัด ขณะเดียวกัน ในส่วนงานสาธารณสุขพื้นที่อำเภอแม่สอดก็ประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทางอย่างชัดเจน โดยโรงพยาบาลแม่สอดมีจิตแพทย์เพียง 2 คน และในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 มีนักจิตวิทยาเพียง 1 คน ที่ต้องดูแลนักเรียนในสถานศึกษาจำนวนกว่าหมื่นคน ส่งผลให้การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพจิตเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ ยังมีอุปสรรคสำคัญในการบำบัดรักษาคือข้อจำกัดด้านภาษา โดยการสื่อสารในการให้บริการส่วนใหญ่อาศัยลูกจ้างชั่วคราวหรือล่ามอาสาสมัคร การทำจิตบำบัดซึ่งต้องใช้การสื่อสารที่ละเอียดอ่อนและซับซ้อน จำเป็นต้องใช้ล่ามที่ผ่านการอบรมเฉพาะทางด้านจิตวิทยา อย่างไรก็ตาม ล่ามในสถานพยาบาลมักแปลแบบรวบรัด หรือใช้ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้การรักษามิเกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร การขาดตำแหน่งล่ามทางการแพทย์ที่มีความชัดเจนและได้มาตรฐาน ยิ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อความคลาดเคลื่อนในการสื่อสารเกี่ยวกับอาการเจ็บป่วย โดยเฉพาะในกรณีด้านจิตเวช

4.4 ด้านสถานะบุคคล

การขึ้นทะเบียนแรงงานหรือการต่ออายุเอกสารสำคัญมีค่าใช้จ่ายสูงเกินกว่าศักยภาพของครอบครัวแรงงานข้ามชาติจะจ่ายได้ เด็กเคลื่อนย้ายที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ติดตามผู้ปกครองต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ส่งผลให้ครอบครัวรายได้น้อยจำนวนมาก เลือกขึ้นทะเบียนเพียงหัวหน้าครอบครัว ขณะที่เด็กยังคงไม่มีเอกสารรับรองสถานะอย่างเป็นทางการ ส่วนเด็กที่เดินทางเข้ามาตามลำพังส่วนใหญ่ไม่มีเอกสารประจำตัว เนื่องจากไม่มีสมาร์ตการ์ดของเมียนมา ทำให้ไม่สามารถขอพาสปอร์ตหรือบอร์เดอร์พาสเข้ามาอย่างถูกกฎหมายได้ ซึ่งผลกระทบจากการไม่มีเอกสารประจำตัวทำให้เด็กและครอบครัวต้องใช้ชีวิตภายใต้ความหวาดกลัวต่อการถูกจับกุมและผลักดันกลับประเทศต้นทางหรือการถูกดำเนินคดี นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษาและบริการขั้นพื้นฐาน แม้จะมีมติคณะรัฐมนตรีเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนเข้าถึงการศึกษา แต่ในทางปฏิบัติเด็กที่ไม่มีเอกสารยังประสบอุปสรรคในการเข้าเรียนในโรงเรียนไทย โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ปกครองไม่มีสถานะมั่นคง ทำให้ไม่สามารถพำนักอยู่ในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ได้รับการรับรองจากนายจ้างและผู้นำชุมชน นอกจากนี้ความกังวลด้านกฎหมายเข้าเมืองยังเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิด้านการรักษาพยาบาลและบริการอื่น ๆ โดยเฉพาะเมื่อเกิดกรณีความรุนแรงหรือการล่วงละเมิด เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากไม่กล้าแจ้งความ เนื่องจากเกรงว่าจะถูกตรวจสอบสถานะ หรือถูกผู้กระทำใช้ประเด็นด้านเอกสารเป็นเครื่องมือในการข่มขู่และต่อรอง

นอกจากนี้ ยังพบว่ามีข้อขัดข้องของการระบุตัวตนเด็กเคลื่อนย้าย แม้กระทรวงศึกษาธิการจะนำระบบ G-Code มาใช้เพื่อให้เด็กเข้าถึงการศึกษาได้ แต่ระบบดังกล่าวยังไม่เชื่อมโยงกับทะเบียนราษฎรและหน่วยงานอื่น ส่งผลให้ข้อมูลไม่บูรณาการ เกิดปัญหาการซ้ำซ้อนหรือการสับสนสิทธิ อีกทั้งมีรายงานการทุจริตในการออกเลขประจำตัว 13 หลัก ซึ่งบางกรณีเป็นเลขของผู้เสียชีวิตแล้ว สะท้อนถึงช่องว่างในการจัดทำเอกสารประจำตัว ทั้งนี้ เด็กที่เกิดในประเทศไทยจากพ่อแม่แรงงานข้ามชาติ แม้จะได้รับใบรับรองการเกิดและมีชื่อในทะเบียนราษฎร แต่ในหลายกรณีข้อมูลยังคงค้างอยู่ในทะเบียนกลาง ไม่ได้ย้ายเข้าสู่ทะเบียนบ้านในพื้นที่อยู่อาศัย ทำให้เด็กยังคงไม่มีตัวตนในทางปฏิบัติ ขณะเดียวกัน รัฐบาลไทยยังไม่รับรองสถานะผู้ลี้ภัยในเมือง ส่งผลให้เด็กและครอบครัวที่หนีภัยความขัดแย้งและอยู่นอกพื้นที่พักพิงชั่วคราวไม่มีเอกสารรับรองสถานะใด

5. บทสรุปและขอเสนอแนะ

บทสรุป

การจัดทำรายงานสถานการณ์เด็กเคลื่อนย้ายประจำปีนี้ สะท้อนให้เห็นแนวโน้มความรุนแรงต่อเด็กเคลื่อนย้ายที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเนื่องมาจากสถานการณ์และแรงกดดันด้านนโยบายและกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการคุ้มครองเด็ก เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากโดยเฉพาะเด็กที่เดินทางโดยลำพังต้องตกอยู่ในสภาวะพึ่งพิง ในระหว่างการแสวงหาที่พักพิงที่ปลอดภัยและศึกษาต่อ ส่งผลให้ความเปราะบางที่มีอยู่แล้วยิ่งเพิ่มมากขึ้นและกลายเป็นช่องว่างในการถูกแสวงประโยชน์และถูกละเลยมาตรฐานการคุ้มครองเด็ก รายงานฉบับนี้ชี้ให้เห็นว่า สถานการณ์ความรุนแรงในประเทศเมียนมาตั้งแต่ปี 2021 ส่งผลให้เด็กเมียนมาจำนวนมากยังคงหนีภัยความไม่สงบเข้ามายังพื้นที่ชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตากอย่างต่อเนื่อง โดยเด็กเคลื่อนย้ายเหล่านี้อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายและมีความเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิและแสวงประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ แม้ประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กและเป็นภาคีสัญญาวาดด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ แต่การบังคับใช้กฎหมายยังคงมีช่องว่างและไม่ครอบคลุมกับบริบทการโยกย้ายถิ่นฐานของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความสงบตามแนวชายแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่ไม่มีเอกสารสถานะบุคคล

ข้อท้าทายที่เด็กต้องเผชิญในการเข้าถึงระบบการศึกษาและสุขภาพ ความไม่ปลอดภัยในสถานศึกษาและชุมชน ปัญหาสถานะบุคคล กระบวนการทางกฎหมายที่ไม่เป็นมิตรกับเด็ก การดำเนินนโยบายและการปฏิบัติที่ยืดเยื้อความมั่นคงของประเทศเป็นสำคัญ โดยการนำหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กผูกติดกับสถานะการเข้าเมืองตามกฎหมาย ถือเป็นอุปสรรคสำคัญในการปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองสิทธิเด็ก และส่งผลให้เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากถูกกีดกันออกจากระบบการให้ความช่วยเหลือและการคุ้มครองตามหลักการสิทธิเด็กสากล รวมถึงตกอยู่ในวงจรการถูกละเมิดสิทธิและแสวงประโยชน์ต่อไป ซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาสังคมขนาดใหญ่ในระดับพื้นที่ในอนาคต

ขอเสนอแนะ

ขอเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนายุทธศาสตร์เพื่อคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายและจัดทำพื้นที่นวัตกรรมเพื่อการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายชายแดน

หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรประสานความร่วมมือในการออกแบบยุทธศาสตร์เพื่อการคุ้มครองเด็กในบริบทเคลื่อนย้ายตามแนวชายแดน เพื่อยกระดับการคุ้มครองสิทธิและลดการแสวงประโยชน์ในเด็ก รวมถึงการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเด็กกลุ่มนี้ นอกจากนี้จังหวัดตากควรทดลองทำพื้นที่นวัตกรรมเพื่อการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายชายแดน โดยนำนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีผสมผสานกับทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อให้สามารถจัดการปัญหาเด็กข้ามชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทเด็กเคลื่อนย้ายในปัจจุบัน

2. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลการคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้าย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อคุ้มครองเด็กเคลื่อนย้ายในพื้นที่โดยคำนึงถึงสิทธิเด็กและไม่เชื่อมโยงไปสู่การจับกุม แต่เป็นการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษา สาธารณสุข พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และมหาดไทย เพื่อให้เด็กทุกคนสามารถเข้าถึงการคุ้มครองและบริการขั้นพื้นฐานได้อย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานกลางหรือคณะทำงานที่ทำหน้าที่สำรวจ คัดกรอง และลงทะเบียนประชากรเด็กข้ามชาติอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถวางแผนบริหารงานบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในปี 2568 ศูนย์ประสานงานการเรียนรู้เด็กต่างด้าวและหน่วยงานสาธารณสุขได้เริ่มดำเนินการจัดเก็บและบูรณาการข้อมูลนักเรียนและข้อมูลสุขภาพแล้ว

3. การจัดตั้งศูนย์แรกรับครอบครัวสงเคราะห์สำหรับเด็กเคลื่อนย้ายในกรณีวิกฤตด้านมนุษยธรรม

หน่วยงานด้านการคุ้มครองเด็กควรเป็นแกนกลางในการจัดตั้งศูนย์แรกรับ หรือ reception center ในกรณีที่มีการหนีภัยสงครามจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาตามแนวชายแดน เพื่อคัดกรองและให้ความช่วยเหลือเด็กในภาวะวิกฤต ผ่านการบูรณาการการทำงานของหน่วยงาน ในลักษณะ One Stop Service เพื่อบูรณาการการทำงาน ลดความซ้ำซ้อน และไม่ผลักรถไฟไปยังหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยมีทีมสหวิชาชีพ ได้แก่ นักจิตวิทยา ทนาย และล่าม ในการดำเนินการภายในศูนย์แรกรับ

4. การปฏิรูปกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

ควรมีการทบทวนและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ และมติคณะรัฐมนตรีที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานด้านการศึกษาและสุขภาพของเด็กที่ไม่มีเอกสารหรือสถานะทางกฎหมาย รวมถึงเพิ่มงบประมาณและเพิ่มอัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการทำงานเชิงรุกและการให้ความช่วยเหลือที่ครอบคลุมตามปริมาณและความซับซ้อนของปัญหา

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

● ข้อเสนอแนะระยะเร่งด่วน

หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการทำให้ศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติเป็นพื้นที่ปลอดภัย โดยบังคับใช้มาตรการคุ้มครองเด็กอย่างเคร่งครัด ครอบคลุมการตรวจสอบประวัติอาชญากรรมและการคัดกรองบุคลากรที่ทำงานกับเด็ก รวมถึงการจัดให้มีช่องทางร้องเรียนที่ปลอดภัยและเป็นความลับสำหรับเด็ก ควบคู่กับการอบรมครูและเจ้าหน้าที่ด้านสิทธิเด็ก การป้องกันความรุนแรง และการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต เพื่อให้สามารถรับมือและตอบสนองต่อสถานการณ์ความเสี่ยงได้อย่างทันท่วงที นอกจากนี้ ควรเร่งสนับสนุนการเข้าถึงบริการสุขภาพจิตเชิงรุกสำหรับเด็กและบุคลากรในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ โดยจัดให้มีนักจิตวิทยาประจำในสถานศึกษา และเชื่อมโยงการดูแลด้านสุขภาพจิตเข้ากับระบบการคุ้มครองเด็กและการส่งต่อกรณีอย่างเป็นระบบ เพื่อลดผลกระทบจากบาดแผลทางใจและป้องกันปัญหาที่อาจทวีความรุนแรงในระยะสั้น

● ข้อเสนอแนะระยะกลาง

หน่วยงานภาครัฐควรพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการคุ้มครองเด็กอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีบุคลากรที่ผ่านการฝึกอบรมและสามารถระบุ ส่งต่อ และติดตามกรณีการละเมิดสิทธิหรือความเปราะบางของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการเสริมกำลังบุคลากรในสถานศึกษา เช่น นักจิตวิทยา ครูแนะแนว และครูสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดน พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณพิเศษและการอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับภาระงานที่ซับซ้อนมากขึ้น ในขณะเดียวกัน ควรพัฒนาไกด์ไลน์คุ้มครองเด็กแบบบูรณาการ โดยส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น พมจ. ตม. ตำรวจ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ร่วมกับภาคประชาสังคม พร้อมปรับแนวคิดการทำงานจากการมุ่งเน้นข้อจำกัด ไปสู่การแก้ไขปัญหาเชิงรุกที่ยึดประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นศูนย์กลาง

● ข้อเสนอแนะระยะยาว

ภาครัฐควรมุ่งพัฒนาระบบการศึกษาและการพัฒนาทักษะของเด็กข้ามชาติอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมการศึกษาทางเลือกที่ผสมผสานการเรียนรู้วิชาการกับหลักสูตรวิชาชีพที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและเป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงาน พร้อมทั้งจัดระบบแนะแนวอาชีพและเส้นทางอนาคตที่ชัดเจนสำหรับการศึกษาต่อหรือการฝึกอบรมสายอาชีพหลังจบการศึกษา เพื่อช่วยลดความเสี่ยงที่เด็กจะเข้าสู่วงจรสีเทา ในขณะเดียวกัน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาการสอนภาษาไทยในศูนย์การเรียนรู้เด็กข้ามชาติ และเชื่อมโยงหลักสูตรภาษาไทยกับโอกาสทางอาชีพ เพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กสามารถใช้ชีวิตและทำงานในประเทศไทยได้อย่างมีคุณภาพ

ในระดับชุมชน ควรดำเนินการสร้างความตระหนักแก่ผู้ประกอบการและเด็กเกี่ยวกับความเสี่ยงของการถูกแสวงหาประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แก๊งมิจฉาชีพและการค้ามนุษย์ ผ่านการให้ความรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในระยะยาว

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาเด็กต่างด้าว (MECC). (ม.ป.ป.). *สรุปอัปเดตประจำปีไตรมาส*. สืบค้นจาก

<https://lookerstudio.google.com/u/0/reporting/2ddc672e-7bb6-4a06-b69e-bb316845b95c/page/aU5hD>

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กองบัญชาการกองทัพไทย และคณะ. (2568). *ผู้พลัดถิ่นฐานและผู้ลี้ภัยจากเมียนมาในประเทศไทย: สถานการณ์และผลกระทบหลังปี 2564 (Migrants and Refugees from Myanmar in Thailand: Situation and Impacts after 2021)*. องค์การระหว่างประเทศเพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน (IOM).

https://thailand.iom.int/sites/g/files/tmzbd1371/files/documents/2025-09/myanmar-migrants-in-thailand_situation-attitudes-and-impacts-after-2021.pdf

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2. (2567). *ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ปีการศึกษา 2567*.

<http://www.takesa2.go.th/download/info/info2567.pdf>

เครือข่ายสหประชาชาติว่าด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานในประเทศไทย (UN Network on Migration in Thailand). (2568). *รายงานการย้ายถิ่นฐานในประเทศไทย ปี 2567 (Thailand Migration Report 2024)*.

<https://thailand.iom.int/sites/g/files/tmzbd1371/files/documents/2025-04/thailand-migration-report-2024-th.pdf>

ภาษาอังกฤษ

Global New Light of Myanmar. (n.d.). *UID essential for people*. Retrieved from

<https://www.gnlm.com.mm/uid-essential-for-people/>

International Organization for Migration (IOM). (2025). *Myanmar Migrants in Thailand: January 2025*.

https://thailand.iom.int/sites/g/files/tmzbd1371/files/documents/2025-03/myanmar_migrants_thailand_jan25_final-1.pdf

International Organization for Migration (IOM). (2025, April). *IOM Thailand Multi-Sectoral Assessment of Needs Tak Comparative Report 2023 and 2024*. ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/thailand/iom-thailand-multi-sectoral-assessment-needs-tak-comparative-report-2023-and-2024-april-2025>

ISP. (2025). Education Access in Crisis: Nearly 7 million children out of school. https://ispmyanmar.com/wp-content/uploads/2025/08/ISP-SB2025_002_English.pdf

UNDP. (2025). A Generation on the Move.

<https://www.undp.org/asia-pacific/publications/generation-move>

Rights Beyond Border. (2025). Mental Health Conditions in MLCs. <https://rightsbeyondborder.org/mental-health-conditions-in-mlcs/>

UNHCR. (2025). *A Route-Based Snapshot: Data & Trends for Refugees from Myanmar as of 30 November 2025*. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/120237>

“

การนำหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กผูกติดกับสถานะ
การเข้าเมืองตามกฎหมาย ถือเป็นอุปสรรคสำคัญใน
การปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองสิทธิเด็ก และส่งผล
ให้เด็กเคลื่อนย้ายจำนวนมากถูกกีดกันออกจากระบบ
การให้ความคุ้มครองตามหลักการสิทธิเด็กสากล